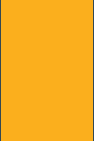

**ДОКУМЕНТ
ЗА ПОЛИТИКИ
ЗА ТРАНСПАРЕНТНОСТА,
ОТЧЕТНОСТА И
ЕФЕКТИВНОСТА
НА СУДСТВОТО,
СО ФОКУС НА РАБОТАТА
НА СУДОВИТЕ И СУДСКАТА
АДМИНИСТРАЦИЈА**

ДОКУМЕНТ
ЗА ПОЛИТИКИ
ЗА ТРАНСПАРЕНТНОСТА,
ОТЧЕТНОСТА И
ЕФЕКТИВНОСТА
НА СУДСТВОТО,
СО ФОКУС НА РАБОТАТА
НА СУДОВИТЕ И СУДСКАТА
АДМИНИСТРАЦИЈА

ИМПРЕСУМ

Наслов:

ДОКУМЕНТ ЗА ПОЛИТИКИ ЗА ТРАНСПАРЕНТНОСТА, ОТЧЕТНОСТА И ЕФЕКТИВНОСТА НА СУДСТВОТО,
СО ФОКУС НА РАБОТАТА НА СУДОВИТЕ И СУДСКАТА АДМИНИСТРАЦИЈА

Издавач:

Институт за човекови права (ИЧП)
Центар за правни истражувања и анализи (ЦПИА)

За издавачот:

Маргарита Цаца Николовска, ИЧП
Лидија Стојкова Зафировска, ЦПИА

Автори:

Велимир Деловски
Соња Груевска

Уредници:

Јелена Кадриќ
Маја Стојаноска
Марко Гучески

Лектура:

Татјана Стојановска

Дизајн и печатење:

Аркус Дизајн ДОО

Скопје, 2021

Оваа публикација е изработена во рамки на проектот „Заедничка заложба за подобри достигнувања во судството“, финансиран од Европската Унија, преку Секторот за централно финансирање и склучување договори при Министерството за финансии во Република Северна Македонија и кофинансиран од Британската Амбасада, Скопје.

Содржината на публикацијата е единствена одговорност на партнерите за имплементација на проектот и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската Унија и на Британската амбасада во Скопје.

Публикацијата е достапна на www.ihr.org.mk и на www.cpia.mk

СОДРЖИНА

ВОВЕДНИ ЗАБЕЛЕШКИ	6
1. МЕЃУНАРОДНА РАМКА НА ТРАНСПАРЕНТНОСТА, ОТЧЕТНОСТА И ЕФЕКТИВНОСТА НА СУДСТВОТО, СО ФОКУС НА РАБОТАТА НА СУДИИТЕ И СУДСКАТА АДМИНИСТРАЦИЈА	9
1.1 КЛУЧНИ АКТЕРИ ВО ВОСПОСТАВУВАЊЕТО СТАНДАРДИ ЗА ТРАНСПАРЕНТНОСТА, ОТЧЕТНОСТА И ЕФЕКТИВНОСТА НА СУДСТВОТО	11
1.2 ТРАНСПАРЕНТНОСТ И ОТЧЕТНОСТ НА СУДСТВОТО	14
1.3 ЕФИКАСНОСТ И ЕФЕКТИВНОСТ НА СУДСТВОТО	18
1.4 СТАНДАРДИ, РЕЛЕВАНТНИ ЗА СУДСКАТА АДМИНИСТРАЦИЈА	26
2. НАЦИОНАЛНИ ПОЛИТИКИ И ПРАВНА РАМКА ЗА ТРАНСПАРЕНТНОСТА, ОТЧЕТНОСТА И ЕФЕКТИВНОСТА НА СУДСТВОТО, СО ФОКУС НА РАБОТАТА НА СУДИИТЕ	29
2.1 ТРАНСПАРЕНТНОСТ ВО РАБОТАТА НА СУДИИТЕ	31
2.2 ОТЧЕТНОСТ ВО РАБОТАТА НА СУДИИТЕ	35
2.3 ЕФЕКТИВНОСТ ВО РАБОТАТА НА СУДИИТЕ	41
3. НАЦИОНАЛНИ ПОЛИТИКИ И ПРАВНА РАМКА НА ТРАНСПАРЕНТНОСТА, ОТЧЕТНОСТА И ЕФЕКТИВНОСТА НА СУДСТВОТО, СО ФОКУС НА РАБОТАТА НА СУДСКАТА АДМИНИСТРАЦИЈА	47
3.1 ВОВЕД	48
3.2 ТРАНСПАРЕНТНОСТ И ОТЧЕТНОСТ ВО РАБОТАТА НА СУДСКАТА АДМИНИСТРАЦИЈА	58
ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА	63
ПРЕПОРАКИ	66
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	68

ВОВЕДНИ ЗАБЕЛЕШКИ

Транспарентноста, отчетноста и ефективноста се едни од основните начела во функционирањето на судството во Република Северна Македонија и поради нивното значење се утврдени меѓу основните приоритети во Стратегијата за реформа во правосудниот сектор, за периодот 2017 - 2022 година¹.

Извештајот на Европската Комисија за напредокот на Република Северна Македонија, за 2020 година², наведува дека „целосното спроведување на начелата на независност и транспарентност треба да продолжи, особено за да се запрат сите критики за судскиот систем што подлегнува на извршната власт, вклучително и со обезбедување именувањата целосно да бидат засновани на заслуги и компетенции.“

1 Стратегија за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017-2022 година, Министерство за правда на РСМ, 2017. Достапна на https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Strategija%20i%20akciski%20plan_MK-web.pdf

2 Извештај на Европската комисија за Северна Македонија за 2020 година, Европска комисија, 2020. Достапен на <https://www.sep.gov.mk/post/?id=5657#.YlGrRSORpbU>

Со почитување на овие принципи на транспарентноста, отчетноста и ефективноста се остваруваат целите и функциите на судската власт: непристрасно применување на правото независно од положбата и својството на странките, заштита, почитување и унапредување на човековите права и основни слободи, обезбедување еднаквост, рамноправност, недискриминација по кој било основ и обезбедување правна сигурност врз основа на владеење на правото. Секој има право на еднаков пристап пред судот во заштитата на неговите права и правно заснованите интереси.³

Главно прашање на кое овој документ се обидува да одговори е колку првната рамка во Република Северна Македонија, која ги регулира принципите на транспарентност, отчетност и ефективност во судството е во согласност со меѓународните стандарди и препораки и има за цел да предложи препораки за нејзино подобрување.

Во таа насока документот за политики е поделен на три дела, од кои првиот дел ќе ја претстави релевантната меѓународна рамка во овие области, при што од примарно значење се регионалните, европски стандарди изградени низ механизмите на Советот на Европа. Овие механизми играат мошне значајна улога во обезбедувањето на владеењето на правото, како еден од трите клучни столба врз кои почива системот на Советот на Европа, заедно со демократијата и човековите права. Повеќето од нив, пред сè, се однесуваат на работата на судиите, но во еден дел ја засегаат и судската администрација.

3 Закон за судовите, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/2006, 62/2006, 35/2008, 150/2010, 83/2018 и 198/2018 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 96/2019.

Исто така, ќе се имаат предвид и становиштата кои се заземени низ јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) во однос на ефикасноста посматрана низ призма на правото на судење во разумен рок, како интегрален дел од правото на правична судска постапка што е загарантирано со член 6 од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП, Конвенцијата), како и транспарентноста, која пак, се манифестира преку начелото на јавност на судските постапки.

Вториот дел од документов се осврнува на националните политики и на правната рамка во однос на принципите на транспарентноста, отчетноста и ефикасноста на судството, со посебен фокус на судиите. Во овој дел овие принципи на работата на судиите се разгледуваат од аспект на нивното регулирање со Уставот на Република Македонија, Законот за судовите, Законот за Судски совет, Законот за кривичната постапка, Законот за парничната постапка, Законот за управување со движењето на судските предмети, како и споредбено, преку извештаите и препораките од домашни институции и меѓународни организации.

Третиот дел на документов за политики е посветен на транспарентноста, отчетноста и ефикасноста на судската администрација. Овие приоритети за обезбедување транспарентност, отчетност и ефикасност во судството е невозможно до крај успешно да се реализираат доколку не се воспостави транспарентна, отчетна и ефикасна судска администрација, која пак е исклучително значаен чинител во обезбедувањето на ефикасното функционирање на судовите. За жал, и покрај фактот дека постојат два клучни стратешки документи во државата, кои директно ја тангираат судската администрација, сепак, ниту еден од нив не содржи речиси никакви мерки и активности кои би значеле унапредување на состојбата и статусот на судската администрација, како генерално, така и во делот на транспарентноста, отчетноста и ефикасност. Ваквата констатација на национално ниво се пресликува, како на регионално ниво, така и на ниво на Европската Унија.

1.

Меѓународна рамка
на транспарентноста,
отчетноста и
ефективноста
на судството,
со фокус на работата
на судиите и судската
администрација

Првиов дел од документов за политики за транспарентноста, отчетноста и ефективноста на судството ќе ја претстави релевантната меѓународна рамка во овие области, при што од примарно значење се регионалните, европски стандарди изградени низ механизмите на Советот на Европа, како што се:

- » Консултативниот совет на европските судии (КЕСС) и
- » Европската комисија за ефикасност на правдата (СЕРЕЈ).

Овие механизми играат мошне значајна улога во обезбедувањето на владеењето на правото, како еден од трите клучни столба врз кои почива системот на Советот на Европа, заедно со демократијата и човековите права. Повеќето од нив, пред сè, се однесуваат на работата на судиите, но во еден дел ја засегаат и судската администрација.

Исто така ќе се имаат предвид и становиштата кои се заземени низ јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) во однос на ефективноста, посматрана низ призма на правото на судење во разумен рок, како интегрален дел од правото на правична судска постапка што е загарантирано со член 6 од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП, Конвенцијата), како и транспарентноста, која пак, се манифестира преку начелото на јавност на судските постапки.

1.1 КЛУЧНИ АКТЕРИ ВО ВОСПОСТАВУВАЊЕТО НА СТАНДАРДИ ЗА ТРАНСПАРЕНТНОСТА, ОТЧЕТНОСТА И ЕФЕКТИВНОСТА НА СУДСТВОТО

Консултативниот совет на европските судии (КЕС), основан во 2000 година, претставува експертско тело составено исклучиво од судии од сите држави-членки на Советот на Европа. Неговиот мандат е насочен кон воспоставување на стандарди во однос на статусот на судиите и квалитетот на судскиот систем, со цел обезбедување на заемно почитување помеѓу законодавната, извршната и судската власт, како и креирање на зголемена доверба на европските граѓани во судскиот систем. Притоа, како консултативно тело што се занимава со независноста, непристрасноста и компетентноста на судиите, КЕС е дава суштинска улога на моќта на судиите во едно демократско општество.

Најзначајно средство за остварување на мандатот на КЕС претставуваат неговите мислења коишто се користат при изготвување на националното законодавство, како алатки за функционирање и/или спроведување на правдата и за организирање на работата на правничките професии.⁴ Тие можат да бидат од корист, како за судиите, така и за припадниците на судската служба (администрацијата), имајќи предвид дека содржат конкретни напомени што се однесуваат, како на имплементацијата на генералните стандарди по однос на независноста на судиите, нивната обука, етика, така и на квалитетот на правдата, ефикасноста и транспарентноста на судскиот систем.⁵

Покрај неговите мислења, еден од клучните документи на КЕС е **Големата повелба на судиите** (Magna Carta)⁶ во која се сумирани и кодифицирани темелните принципи што произлегуваат од мислењата кои тој веќе ги имал усвоено. Меѓу останатото, во неа се дефинираат одредени постулати, како на пример:

- » Дека правдата ќе биде транспарентна и ќе се објавуваат информации за работата на судскиот систем;⁷
- » Дека судиите ќе преземаат чекори за да се осигури пристап до брзо, ефикасно и достапно разрешување на спорите и ќе придонесуваат кон промовирање методи за алтернативно решавање на спорите;⁸

4 Сите мислења се достапни на следниов линк: <https://www.coe.int/en/web/cjje/cjje-opinions-and-magna-carta>

5 Council of Europe, Working Party on Institutional Reforms (GT-REF.INST), Strasbourg, 9 April 2009, Survey of steering and ad hoc committees: Overview of the survey of six steering and ad hoc committees whose terms of reference expire in 2009 (GT-REF.INST(2009)1-final), ставови 25-26

6 Consultative Council of European Judges, Magna Carta of Judges (Fundamental Principles), Strasbourg, 17 November 2010, CCJE (2010)3 Final

7 Став 14

8 Став 15

- » Судиите ќе донесуваат обмислени одлуки, објавени јавно, во разумен рок, засновани на правична и јавна расправа. Судиите ќе применуваат соодветни методи за управување со предметите;⁹
- » Извршувањето на судските налози е клучна компонента на правото на правично судење и воедно гаранција за ефикасноста на правдата.¹⁰

Европската комисија за ефикасност на правдата (СЕПЕЈ), востановена во 2002 година, има примарна задача да предлага конкретни решенија за подобрување на функционирањето на правосудните системи на државите и промовирање на ефективното спроведување на инструментите на Советот на Европа, кои се важни за организација на судството; за гарантирање на јавните политики што се однесуваат на тоа судовите да ги земаат предвид потребите на корисниците на правосудниот систем и превенирање на повреди на член 6 од Конвенцијата, со што се придонесува и кон намалување на пренатрупаноста и застојот во Судот во Стразбур.

СЕПЕЈ ги исполнува своите задачи преку развивање индикатори за мерење на ефикасноста на судството, собирање и анализирање квантитативни и квалитативни податоци и изготвување соодветни извештаи со статистички податоци за најновите трендови во одделни држави.

Освен тоа, тој врши и споредување на правосудните системи, чиј опсег не се задржува само на ефикасноста во потесна смисла на зборот, туку, исто така, ги нагласува и квалитетот и ефективностa на правдата.

Исто така, уште од 2004 година, на секои две години СЕПЕЈ врши редовна евалуација на правосудните системи на државите-членки на Советот на Европа, преку посебна работна група (СЕПЕЈ-GT-EVAL) која е задолжена да управува со овој процес.¹¹

Покрај критериумите воспоставени во практиката на ЕСЧП, кои служат како репер за проценка на судската ефикасност (во поглед на должината на постапката), СЕПЕЈ има развиено два индикатори за проценка на перформансот на судската ефикасност. Првиот индикатор е стапката на исполнување (*Clearance Rate*), кој мери колку ефективно судовите се справуваат со приливот на судски предмети. Вториот индикатор, познат како време за диспозиција (*Disposition Time*), пак, го мери пресметаниот број денови кои се потребни за да се завршат тековните предмети. Преку анализа на овие два фактори заедно, се добива некаква иницијална општа претстава за ефикасноста на судовите во одредена држава, додека проучувањето на нивната еволуција, со текот на времето, овозможува да се стекне подобро разбирање за напорите на судството да се одржи и/или подобри ефикасноста.¹²

9 Став 16.

10 Став 17.

11 Последното, осмо издание на националниот извештај на СЕПЕЈ беше објавено на 22 октомври 2020 година и се однесува на податоците заклучно со 2018 година. Тоа е достапно на <https://rm.coe.int/evaluation-report-part-1-english/16809fc058>

12 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), European Judicial Systems: Efficiency and Quality of Justice CEPEJ STUDIES No. 26, 2018 Edition (2016 Data), стр. 238, <https://rm.coe.int/rapport-avec-couv-18-09-2018-en/16808def9c>

Дополнително, работната група за управување со судиското време (CEPEJ-SATURN)¹³ има развиено посебни мерила, кои треба, на судските органи да им овозможат, преку примена на детална листа за проверка (*check list*) на временски точки кои се важни за справувањето со предметите, прецизно да го мониторираат траењето на постапките, со цел да увидат дали употребата на времето била во согласност со барањата на член 5 и 6 од ЕКЧП. Така на пример, треба задолжително да се забележат и земат предвид датумот на почетокот на истрагата, апсењето на осомниченото лице, издавањето обвинение, како и објавувањето и донесувањето на првостепената одлука.¹⁴

Врз гореспоменатите индикатори на CEPEJ, како и врз податоците кои се генерирани со користење на методологијата на CEPEJ, се базира и *EU Justice Scoreboard*, како своевиден компаративен преглед на состојбите во областа на правосудството во сите 28 земји-членки на Европската унија (ЕУ), кој дава споредливи податоци за независноста, квалитетот и ефикасноста на правосудните системи во земјите-членки на ЕУ. Всушност, овој извештај претставува необврзувачка алатка, која, преку следење на трендовите во функционирањето на националните правосудни системи се јавува како клучна компонента во дефинирањето на политиките и спроведувањето на неопходните реформи во правосудната сфера.¹⁵

13 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Revised Saturn Guidelines for Judicial Time Management (3rd revision), as adopted at the 31th plenary meeting of the CEPEJ, Strasbourg, 3 and 4 December 2018.

14 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Working Group on Judicial Time Management (CEPEJ-SATURN), Time Requirements arising from Articles 5 and 6 of the European Convention on Human Rights: Implementation Manual for Criminal Cases, Strasbourg, 15 May 2020, CEPEJ-SATURN(2019)3Rev, стр.3. За повеќе информации, види <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-work/saturn-centre-for-judicial-time-management>

15 European Union, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, The EU Justice Scoreboard: A Tool to Promote Effective Justice and Growth, COM/2013/0160 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52013DC0160>

1.2 ТРАНСПАРЕНТНОСТ И ОТЧЕТНОСТ НА СУДСТВОТО

1.2.1. Транспарентноста во мислењата на КСЕС

Транспарентноста на судството може да се посматра пред сè низ призма на **Мислењето бр.7 (2005) на Консултативниот совет на европските судии (КСЕС) за „Правда и општество“**.¹⁶ Ова Мислење ги третира односите на судовите со јавноста, односите на судовите со лицата инволвирани во судските постапки, како и односите со медиумите.¹⁷

Во врска со **односите на судовите со јавноста**, Мислењето говори за важноста граѓаните да знаат за тоа како функционираат правосудните институции,¹⁸ а судовите да бидат прифатени од пошироката јавност како соодветен форум за утврдување на законските права и обврски и разрешување на споровите во врска со тоа. Во таа смисла, се нагласува дека адекватните информации за функциите на судството и неговата улога можат ефективно да придонесат кон зголемено разбирање на судовите како камен-темелници на демократските уставни системи, како и на ограничувањата на нивната активност.¹⁹

Отвореноста и транспарентноста на судовите се дефинира преку суштинската улога на медиумите да пренесуваат информации до јавноста за улогата и активностите на судовите и креирањето директни релации помеѓу судовите и пошироката јавност, при што тие треба да придонесат кон транспарентноста на судскиот процес.²⁰

Од своја страна пак, судовите можат да прибегнат кон повеќе начини на обезбедување на транспарентноста, преку нивната т.н. „едукативна улога“, чијшто опсег треба да се прошири,²¹ вклучително и во насока на информирање на јавноста за активностите на судовите²² преку организирање едукативни посети,²³ дисеминација на информациите што се однесуваат на пристапот до правдата²⁴ и развивање соодветни едукативни програми.²⁵

И покрај тоа што се смета дека судиите се изразуваат преку нивните одлуки и дека не треба да ги објаснуват во печатот или да даваат јавни изјави за предметите

16 Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No. 7 (2005) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) “On Justice and Society”, adopted by the CCJE at its 6th meeting (Strasbourg, 23-25 November 2005), CCJE (2005) OP No. 7

17 Став 5

18 Став 6

19 Став 8

20 Став 9

21 Став 15

22 Став 10

23 Став 11

24 Став 13

25 Став 13 од Мислењето бр.7 (2005) и ставови 12-15 од Мислењето бр. 6 (2004)

во кои постапуваат, сепак би било корисно да се подобрат односите и контактите помеѓу судовите и медиумите, заради 1) зајакнување на разбирањето на нивните улоги; 2) информирање на јавноста за природата, опсегот, ограничувањата и сложеноста на судската работа и 3) исправање на можните фактички грешки при известувањето за одредени предмети.²⁶ Истовремено, судиите треба да имаат извесна надзорна улога над судските портпароли или над персоналот одговорен за комуницирање со медиумите.²⁷

Во Мислењето бр. 19 (2016) на Консултативниот совет на европските судии (КСЕС) за улогата на претседателите на судовите²⁸ се истакнува дека тие, во односите со медиумите, треба да имаат предвид дека интересите на општеството им наложуваат да им ги обезбедат потребните информации, за јавноста да биде информирана за функционирањето на системот на правдата,²⁹ но сепак, при тоа треба да ја почитуваат внатрешната независност на судиите во рамки на нивните судови.³⁰

Иако принципот на јавност подразбира дека на граѓаните и медиумските професионалци треба да им се дозволи пристап во судниците во кои се одржуваат рочиштата, на судијата кој претседава со процесот треба да му се даде можност да одлучи за условите за снимање и истото да го прекине во кое било време, доколку е тоа неопходна мерка за заштита на правата на инволвираните лица,³¹ при што ќе се води сметка, со начинот на снимање да не се наруши правилното спроведување на судењето.³²

1.2.2. Начелото на јавност во јуриспруденцијата на ЕСЧП

Начелото на јавност на судските постапки, согласно со член 6 од ЕКЧП, во себе вклучува повеќе елементи, од кои елементот на транспарентност особено се огледа во отвореноста на судските рочишта за медиумите и за пошироката јавност (Riepan v. Austria), како и во јавното објавување на судските одлуки (Pretto and Others v. Italy, §§20-28).

Цел на правилото на јавност на постапките е да ги заштити парничните странки, односно обвинетите во кривичните постапки од тајно спроведување на правдата и да осигура поголема видливост на правдата, со што се зајакнува општествената доверба во правосудството (Axen v. Germany). Јавноста овозможува медиумите да ја извршуваат нивната функција на „куче-чувар“, што се гарантира и со член 10 од Конвенцијата.

26 Став 34 од Мислењето бр.7 (2005)

27 Став 35 и дел С.2. од Мислењето бр.7(2005)

28 Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No.19 (2016) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on the Role of Court Presidents, Strasbourg, 10 November 2016, CCJE(2016)2

29 Став 12

30 Став 13

31 Став 47

32 Став 50

Сепак, член 6 е *lex specialis* во поглед на ограничувањата на медиумското присуство на судските рочишта. Бидејќи станува збор за квалификувано право, во него се предвидени извесни исклучоци од принципот на јавност, кога во став 2 од овој член се вели дека „новинарите и јавноста може да бидат исклучени од целата или од дел од судската постапка, во интерес на моралот, јавниот ред или националната безбедност во едно демократско општество, кога тоа го наложуваат интересите на малолетните лица или заштитата на приватниот живот на страните во спорот, или кога, според мислењето на судот, тоа е строго неопходно во посебните околности, затоа што јавноста (публицитетот), би можел да им нанесе штета на интересите на правдата“.

Меѓутоа, секогаш постои претпоставка во корист на јавното судење, а исклучоците од него треба да бидат навистина неопходни во околностите на предметот, коешто пак, се утврдува со примена на т.н. пропорционален тест (Campbell and Fell v. the United Kingdom, §§86-92).

По правило, ниту еден судски процес не треба да се одржува „зад затворени врати“ (*in camera*). Освен тоа, судијата мора да ја индивидуализира неговата одлука за исклучување на јавноста, а пропустот да се одржи јавна расправа, во прв степен, нема да биде ремедиран, доколку жалбата се разгледува пред јавноста, освен ако апелациониот суд има полна надлежност за преиспитување (Diennet v. France).

Некои од постапките во кои не било испочитувано начелото на јавност, коешто резултирало во констатирање повреда на член 6, став 1, опфаќаат:

- » исклучување на јавноста по автоматизам во постапка што се однесувала на конфискација на имотот на обвинето лице од мафијашките структури, каде постапката била затворена, согласно со законските барања (Vocellari and Rizza v. Italy);
- » затворање на судењето на веќе осуден затвореник за јавноста, без притоа властите да ја информираат јавноста за датумот и местото на одржување на судењето во затвор (Riepan v. Austria);
- » кога на јавноста ѝ било побарано да прибави одобрение од затворските власти, како и да мине низ телесен преглед за да може да присуствува на судење во затвор (Hummatov v. Azerbaijan), итн.

Ретки се случаите кога исклучувањето на јавноста од судењето е оправдано само од безбедносни причини (Riepan v. Austria, § 34) и кога е тоа навистина нужно. Судиите треба да ги разгледаат сите можни алтернативи за осигурување на безбедноста во судницата и да им дадат приоритет на помалку строгите, пред построгите мерки, доколку со нив може да се постигне истата цел (Krestovskiy v. Russia, § 29).

Прашањето за јавноста на судските постапки беше покренато и во предметот Бошкоски. Во него јавноста била исклучена од три рочишта, со образложение дека ќе се изведуваат докази прибавени со примена на посебни истражни мерки,³³

односно дека ќе биде сослушан загрозен сведок.³⁴ ЕСЧП повторил (§50) дека, пред да се исклучи јавноста од кривична постапка, судовите мора конкретно да утврдат дека исклучувањето е неопходно, за да се заштити силниот јавен интерес и да ја ограничат тајноста до степен кој е неопходен за зачувување на таквиот интерес (§52). Иако ЕСЧП прифатил дека секоја од основите на кои се потпирале домашните судови може, во принцип, да го оправда исклучувањето на јавноста, сепак, во конкретниот случај, судечкиот суд не презел никакви мерки како противтежа на штетниот ефект, којшто, решението за одржување рочиште затворено за јавноста со сигурност го имало врз довербата на јавноста во правилното спроведување на правдата. Оттука, во околностите на случајот, не било објективно оправдано јавноста да биде исклучена од рочиштата.³⁵

Во однос на јавната природа на судските одлуки, согласно со становиштата на ЕСЧП, не постои обврска целиот текст на пресудата да биде прочитан на јавно рочиште, затоа што се смета дека е доволно нејзиното објавување во писмена форма (*Pretto and Others v. Italy*). Дополнително, одлуката мора да биде достапна за консултирање во службите (регистарот) на судот (*Pretto and Others v. Italy*). Во таа смисла, ЕСЧП констатирал прекршување на гаранциите на член 6 од ЕКЧП за јавност на судските постапки во случаите кога пресудата не била достапна во службите, или на веб-страницата на судот, ниту, пак, на обвинетото лице му било овозможено да добие копија од неа во подолг временски период, како резултат на тоа што севкупните списи на предметот биле класифицирани како тајни, а дополнително на сето тоа, не била направена соодветна анализа на пропорционалноста на мерката од страна на надлежните домашни судови кои постапувале во предметот (*Nikolova and Vandova v. Bulgaria*, §§75-85).

По правило, начинот на објавување на пресудата, во согласност со националното право на тужената држава, мора да се оцени со оглед на посебните карактеристики на постапката за која станува збор и со упатување на целта на член 6, став 1 во овој контекст. Имено, треба да се осигури јавен надзор врз судството, со цел да се заштити правото на правична судска постапка. При вршењето на оваа проценка треба да се земе предвид целокупната постапка (*Welke and Białek v. Poland*, § 83), каде што ограничувањето на јавното изложување на изреката на пресудите во постапка што се одржала во тајност, не било спротивно на член 6.

Целосно сокривање од јавноста на содржината на судската одлука не може да биде оправдано, имајќи предвид дека легитимните интереси за заштита на безбедноста можат да се заштитат преку определени техники, како што е, на пример, класифицирањето само на оние делови од судските одлуки чиешто обелоденување би ја загрозило државната безбедност или безбедноста на другите (*Raza v. Bulgaria*, § 53; *Fazliyski v. Bulgaria*, §§ 67-68).

34 Став 15

35 Став 53

1.3 ЕФИКАСНОСТ И ЕФЕКТИВНОСТ НА СУДСТВОТО

1.3.1 Релевантни инструменти на Советот на Европа

Уште во воведниот дел од Препораката CM/Rec(2010)12 за судиите: независност, ефикасност и одговорности³⁶ Советот на Европа ја нагласува потребата да се гарантираат статусот и овластувањата на судиите, а се' со цел да се постигне ефикасен и правичен правен систем, при што судиите активно ќе се посветат на функционирањето на судскиот систем.³⁷

Оваа Препорака ефикасноста на судиите и на судските системи ја поставува, како нужен предуслов за заштита на правата на секое лице, ускладеноста со барањата на член 6 од Конвенцијата, правна сигурност и јавна доверба во владеењето на правото.³⁸

Ефикасноста се дефинира како испорачување на квалитетни одлуки во рамки на разумно време по правично разгледување на предметите. Во таа смисла, поединечните судии се обврзани да осигураат ефикасно управување со предметите за кои се одговорни, вклучувајќи го и извршувањето на одлуките.³⁹

Независноста не треба да биде пречка за ефикасноста на судството, туку тие се комплементарни, но сепак, неопходно е меѓусебно да се балансираат, така што потрагата по зајакната ефикасност не треба да ја компромитира независноста. За разлика од независноста, која го штити судијата како носител на јавни овластувања, ефикасноста се однесува на неговата улога во судскиот систем, која од него, меѓу другото, бара брзина, економичност и ефикасност во заштитата на правата и во определувањето на обврските.⁴⁰

Дополнително, ефикасноста се однесува и на квалитативните и квантитативните аспекти и таа, освен поединечните судии кои во својата работа треба да бидат свесни за придонесот кон ефикасноста, и треба, на пример, да ги користат сите процедурални средства на управување со предметите, предвидени со закон, како и да демонстрираат персонална организираност,⁴¹ исто така ги засега и надлежните органи одговорни за организацијата и функционирањето на судскиот систем кои се обврзани на судиите да им обезбедат услови да ја исполнат својата мисија и да постигнат ефикасност, притоа штитејќи ги и почитувајќи ја нивната независност и непристрасност.⁴²

36 Recommendation CM/Rec(2010)12, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17 November 2010, CM/ Rec(2010)12

37 Со оваа препорака суштински е ревидирана и се заменува во целост Recommendation No. R (94) 12 of the Committee of Ministers to Member States on the Independence, Efficiency and Role of Judges (Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 1994 at the 518th meeting of the Ministers' Deputies)

38 Став 30

39 Став 31

40 Став 37 од Објаснувачкиот меморандум кон Препораката

41 Став 40 од Објаснувачкиот меморандум кон Препораката

42 Став 32

Оваа Препорака посочува дека секоја држава треба да им распредели на судиите адекватни ресурси, погодности и опрема за да им овозможи да функционираат во согласност со стандардите воспоставени во член 6 од Конвенцијата и да работат ефикасно.⁴³ Воедно, ним треба да им бидат дадени потребните информации за да им се овозможи да носат релевантни процесни одлуки кога тие одлуки имаат финансиски импликации,⁴⁴ како кога станува збор за дејствија како испитување на сведоци, правна помош, итн. при што тие треба да имаат право на адекватни работни услови кои не треба да им го ограничат изборот на одредена линија на акција или одлучување.⁴⁵

Акцент се става и на потребата во судовите, покрај доволен број судии, да се распореди и соодветно квалификуван кадар за поддршка,⁴⁶ избран врз објективни критериуми. Тоа би било предуслов и за судиите да работат поефикасно и своите одлуки да ги донесуваат побрзо,⁴⁷ а има и цел да се спречи и да се намали прекумерниот обем на работа.⁴⁸ Воедно тоа би придонело и да се намали товарот на судиите и да им се овозможи да се концентрираат на постапување и одлучување по предмети, додека на другите квалификувани лица да им се доверуваат несудските задачи.⁴⁹

Во контекст на ефикасноста, во Препораката CM/Rec(2010)12⁵⁰ се утврдува должност за ефикасно управување со предметите со должно внимание и во рамки на разумен рок, што не се однесува само на поединечните судии, туку и на претседателите на судовите и другите компетентни авторитети кои имаат клучна улога, особено во однос на исполнување на барањето за „разумен рок“ од член 6 од Конвенцијата и посакуваната униформност во толкувањето и примената на законот, при што треба целосно да ја почитуваат независноста на секој поединечен судија. Како пример, претседателите на судовите можат да организираат состаноци заради размена на мислења меѓу судиите по одредено правно прашање и меѓусебно споделување на „добри практики“, како и да поставуваат приоритети и цели кои треба да се постигнат при управувањето со предметите, имајќи ја предвид неопходноста да се запре, намали и елиминира заостатокот. Самите судии пак, треба да заземаат активен став против тактиките на одлагање, но и да ги сведат трошоците за странките на разумна мера преку брзо и транспарентно управување со предметите.⁵¹

43 Став 33

44 Став 34

45 Став 41 од Објаснувачкиот меморандум кон Препораката

46 Став 35

47 Став 42 од Објаснувачкиот меморандум кон Препораката

48 Став 36

49 Став 43 од Објаснувачкиот меморандум кон Препораката

50 Recommendation CM/Rec(2010)12, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17 November 2010

51 Став 62 од Објаснувачкиот меморандум кон Препораката. Инаку, и во Мислењето бр. 19 (2016) за улогата на претседателите на судовите се вели дека нивната улога е да го застапуваат судот и колегите-судии, да осигураат ефективно функционирање на судот, со што ќе ја подобрат судската услуга во општеството (став 6).

Истовремено, се препорачува да се промовира употребата на системи за електронско управување со предметите, како од страна на властите, така и од судиите.⁵² СЕПЕЈ овие системи ги перцепира како главна движечка сила за активноста на судовите, при што секој онлајн систем наменет за странките или адвокатите треба да се потпира токму врз ваквата инфраструктура за автоматска размена на податоци.⁵³

И во Препораката бр. R (86) 12 на Комитетот на министри⁵⁴ се говори за мерките за спречување и намалување на оптовареноста на судовите, преку медијација и други вонсудски постапки за разрешување на споровите, улогата на судијата во промоција на пријателското спогодување, негово ослободување од несудските задачи, судење во прв степен од страна на еден судија, наместо судење во совети, обезбедување рамнотежа во дистрибуцијата на оптовареноста на судовите, зависно од нивната компетентност и сл.

Релевантно е и **Мислењето бр.2 (2001) за финансирањето и управувањето со судовите, со осврт кон ефикасноста на судството и член 6 од Европската конвенција за човекови права**,⁵⁵ во кое се упатува на очигледната поврзаност помеѓу финансирањето и управувањето со судовите, од една, и начелата на ЕКЧП, од друга страна, имајќи предвид дека пристапот до правдата и правото на правична постапка не се соодветно гарантирани доколку предметот не може да биде разгледан во разумен рок од страна на суд кој на располагање има соодветни фондови и ресурси за да работи ефикасно.⁵⁶

Во **Мислењето (2012) бр. 15 на Консултативниот совет на европските судии за специјализацијата на судиите**, меѓу можните предности на специјализацијата на судиите се истакнува дека таа, преку поголема стручност во одредена правна област, може да ги потпомогне ефикасноста на судот и управувањето со предметите.⁵⁷

Генерално, КСЕС смета дека „квалитетот“ на правдата не треба да се разбере само како синоним за „продуктивно“ на правосудниот систем, туку, преку квалитативниот пристап, треба да се утврди способноста на системот да одговори на барањето на правдата во склад со општите цели на правниот систем, каде брзината на постапката претставува само еден елемент, што е изразено и во **Мислењето бр.6 (2004)**.⁵⁸ Во него се нагласува дека корисниците на судските услуги не само што треба да

52 Став 37 од Протоколот и став 44 од Објаснувачкиот меморандум кон Препораката.

53 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), European Judicial Systems: Efficiency and Quality of Justice CEPEJ STUDIES No. 26, 2018 Edition (2016 Data), стр. 216, дел 4.2.3, <https://rm.coe.int/rapport-avec-couv-18-09-2018-en/16808def9c>

54 Recommendation No. R (86) 12 of the Committee of Ministers to Member States concerning Measures to Prevent and Reduce the Excessive Workload in the Courts (Adopted by the Committee of Ministers on 16 September 1986 at the 399th meeting of the Ministers' Deputies)

55 Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No 2 (2001) of the Consultative Council of European States (CCJE) for the Attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Funding and Management of Courts with Reference to the Efficiency of the Judiciary and to Article 6 of the European Convention on Human Rights, Strasbourg, 23 November 2001, CCJE (2001) OP N°2

56 Став 3

57 Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No. 6 on "Fair trial within a Reasonable Time and Judge's Role in Trials" taking into account Alternative Means of Dispute Settlement, as adopted by the CCJE at its 5th meeting (Strasbourg, 22-24 November 2004), CCJE (2004) OP No. 6

58 Дел В.7. и став 42

имаат пристап до судовите, туку, исто така, треба да имаат полза и од зајакнатата ефективност на применетите постапки и кредибилните гаранции дека донесените одлуки ќе бидат извршени,⁵⁹ што подразбира и поедноставување и намалување на трошоците на постапките, употреба на нови технологии, намалување на обемот на работа на судовите и алтернативни начини на решавање на споровите,⁶⁰ така што, при соочувањето со судските институции клучно е граѓаните да бидат свесни дека си имаат работа со ефикасна институција.⁶¹

КСЕС ја нагласува улогата на судиите во спроведувањето на начелата утврдени во ЕКЧП и судската практика на Судот во Стразбур,⁶² а посебно преку нивно учество во напорите да се гарантира пристап до брзо и ефикасно решавање на споровите⁶³, така што активно ќе менаџираат со предметите од самиот почеток и во текот на целата постапка ќе ги контролираат временската рамка и траењето на постапката, при што ќе утврдуваат цврсти рокови и ќе бидат овластени да одбијат одложувања на постапката, дури и спротивно на волјата на странките.⁶⁴

Во Мислењето бр. 11 (2008) на Консултативниот совет на европските судии (КСЕС), во врска со квалитетот на судските одлуки⁶⁵, се истакнува дека судијата мора да биде способен активно и точно да ги организира и води постапките, бидејќи токму правилниот тек на постапката води кон квалитет на одлуките, како нивен конечен производ.⁶⁶ И покрај тоа што донесувањето на одлуката во разумен рок, во согласност со член 6 од ЕКЧП може да се смета само за еден важен елемент на квалитетот на одлучувањето, сепак КСЕС е на становиште дека, имајќи ја предвид тензијата која може да настане помеѓу брзината на водење на постапката и останатите фактори кои би можеле да бидат релевантни за квалитетот⁶⁷, треба да се поттикне воспоставувањето стандардни модели на добри практики во управувањето со предметите и водењето на постапките кај секој судија.⁶⁸

Ефикасноста се споменува и како еден од објективните критериуми во мерит-системот за евалуација на судиите според Мислењето бр.17 (2014), покрај нивните квалификации, интегритет и способност.⁶⁹

59 Став 1

60 Став 5

61 Став 8 и 9

62 Став 10

63 Став 7

64 Дел С.13 и став 90-102

65 Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No. 11 (2008) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the quality of judicial decisions, Strasbourg, 18 December 2008, CCJE(2008)5

66 Став 25

67 Став 26

68 Став 27

69 Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No. 17 (2014) on the Evaluation of Judges' Work, the Quality of Justice and Respect for Judicial Independence, Strasbourg, 24 October 2014, CCJE(2014)2, став 31

Конечно, СЕРЕЈ ја дефинира перцепцијата на ефикасноста како еден од трите главни фактори кои ја детерминираат довербата во правосудството, покрај дистрибутивната и процедуралната правда. Имено, доколку луѓето сметаат дека судските постапки се организирани на ефикасен начин, дека тие се спроведени без неразумни одложувања и дека пресудите се спроведени на ефективен начин, тоа ќе доведе и до генерално поголема прифатеност на судските одлуки.⁷⁰

1.3.2. Ефективност на судските постапки од аспект на правото на судење во разумен рок

Советот на Европа и Европскиот суд за човекови права обрнуваат посебно внимание на разумното траење на судските постапки (Н. v. France). Всушност, правото на судење во разумен рок е изведено од член 6 од Европската конвенција за човекови права, кој гласи:

„ПРИ УТВРДУВАЊЕТО НА НЕГОВИТЕ ГРАЃАНСКИ ПРАВА И ОБВРСКИ ИЛИ НА КАКВО БИЛО КРИВИЧНО ОБВИНЕНИЕ ПРОТИВ НЕГО, СЕКОЈ ИМА ПРАВО НА ПРАВИЧНО И ЈАВНО СУДЕЊЕ ВО РАЗУМЕН РОК ОД СТРАНА НА НЕЗАВИСЕН И НЕПРИСТРАСЕН СУД, ВОСПОСТОВЕН СО ЗАКОН.“

Судот во Стразбур особено истакнува дека е важно правдата да биде спроведена без одлагања кои би можеле да ја загорзат нејзината ефективност и кредибилност (Scordino v. Italy (no. 1) [GC], § 224, Н. v. France, § 58; Katte Klitsche de la Grange v. Italy, § 61). Тој упатува на потребата од системски промени во одделните правни системи насочени кон напуштање на несоодветната судска практика, кои ќе осигураат ефективност во судското постапување, а со цел превенирање на слични повреди на правото на судење во разумен рок и во други, идни предмети, кои би биле покренати пред него. На тоа, впрочем, се мисли кога се вели дека „доколку Судот утврди дека во определена држава постои практика која не е во склад со Конвенцијата, како резултат на акумулација на прекршувања на барањето за „разумен рок“, тоа ќе претставува „отежнувачка околност на повреда на член 6, став 1“ (Bottazzi v. Italy [GC], § 22; Scordino v. Italy (no. 1) [GC], § 225).

ЕСЧП има сопствено, автономно разбирање на оваа проблематика, кое се разликува од начинот на кој се третира должината на процесните дејствија, во национални рамки. Во таа смисла, за разлика од националните системи, според судската практика на ЕСЧП, не постои фиксна временска рамка за времетраење на определен вид постапка, туку сите ситуации се разгледуваат индивидуално. Сепак, ЕСЧП утврдува јасни стандарди, како во начинот на пресметување на т.н. правно-релевантен период кој треба да се разгледува, така и во однос на критериумите за проценка на разумното време.

70 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), European Judicial Systems: Efficiency and Quality of Justice CEPEJ STUDIES No. 26, 2018 Edition (2016 Data), стр. 222, дел 4.3, <https://rm.coe.int/rapport-avec-couv-18-09-2018-en/16808def9c>

Притоа, постојат извесни разлики кога станува збор за граѓанските и кривичните постапки. На пример, во кривичните постапки правно релевантниот период започнува да тече од денот кога некое лице било обвинето за определено кривично дело (*Neumeister v. Austria*, §18),⁷¹ од моментот на апсењето (*Wemhoff v. Germany*, § 19), од покренувањето на претходната постапка (*Ringeisen v. Austria*, § 110; *Šubinski v. Slovenia*, §§ 65-68), или од испрашувањето на лицето како сведок осомничен за сторување на делото (*Kalēja v. Latvia*, § 40), односно во секој случај од моментот кога лицето станало свесно за обвинението или кога било засегнато од мерките преземени во контекст на кривичната истрага или постапка (*Mamič v. Slovenia* (no. 2), §§ 23-24).⁷² Од друга страна, во граѓанските постапки, како почетна точка вообичаено се зема моментот кога била поднесена тужба пред надлежниот суд (*Poiss v. Austria*, § 50; *Bock v. Germany*, § 35), освен ако поднесувањето на барањето до управен орган претставува предуслов за покренувањето на судската постапка, кога периодот треба да ја вклучи и задолжителната прелиминарна управна постапка (*König v. Germany*, § 98; *X v. France*, § 31; *Kress v. France* [GC], § 90).⁷³

Стандардот за судење во разумен рок е применлив во однос на целокупната постапка и ги опфаќа сите судски инстанци, сè до донесувањето на конечна и правосилна пресуда, како и сите фази на предметната кривична постапка за која станува збор (*König v. Germany*, § 98), вклучувајќи ја и постапката по жалба (*Delcourt v. Belgium*, §§ 25-26; *König v. Germany*, § 98; *V. v. the United Kingdom* [GC], § 109).⁷⁴ Тоа подразбира и обврска за промптно и брзо извршување на конечните и правосилни кривични судски одлуки, поаѓајќи од премисата дека извршувањето на судските одлуки се смета за интегрален дел на судската постапка (*Assanidze v. Georgia* [GC], § 181, *Martins Moreira v. Portugal*, § 44; *Silva Pontes v. Portugal*, § 33).

Анализата на разумноста на времетраењето на постапката Европскиот суд за човекови права ја прави со оглед на околностите на случајот, што бара сеопфатна проценка (*Boddaert v. Belgium*, § 36).

ЕСЧП има предвид четири главни критериуми кои ги користи за да утврди дали временското траење на постапката било разумно, и тоа: комплексноста на предметот; однесувањето на апликантот; однесувањето на надлежните власти и интересот на апликантот кој бил засегнат (*Frydlender v. France* [GC], § 43; *Sürmeli v. Germany* [GC], § 128; *Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania* [GC], § 143; *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], § 209).

71 Council of Europe, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (criminal limb), Updated on 31 August 2020, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf, став 297

72 Ibid, став 298

73 Council of Europe, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (civil limb), Updated on 31 August 2020, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf, став 416

74 Council of Europe, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (criminal limb), Updated on 31 August 2020, https://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf, став 300

Во поглед на однесувањето на релевантните власти, ЕСЧП ги обврзува државите судските системи да ги организираат на таков начин што ќе можат да ги исполнат различните барања што произлегуваат од овој член (*Abdoella v. the Netherlands*, § 24; *Dobbertin v. France*, § 44), односно така што судовите ќе можат да му гарантираат секому право на конечна одлука во спорите што се однесуваат на граѓанските права и обврски, во рамките на разумен временски период (*Comingersoll S.A. v. Portugal* [GC], § 24; *Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania* [GC], § 142). Исто така, значајно од аспект на ефикасноста на домашните судски постапки, е дека треба да се води сметка за избегнување на неоправданите одложувања, или на прекумерните одолговлекувања од страна на првостепените судови (*Wemhoff v. Germany*, § 18).

Начелно, привремениот заостаток на судски предмети не повлекува одговорност на државите, доколку преземаат одредени итни мерки за надминување на таквата состојба, со цел да се справат со вонредните ситуации од овој вид (*Milasi v. Italy*, § 18; *Baggetta v. Italy*, § 23),⁷⁵ особено кога се работи за пролонгирање на постапката кое е резултат на проблем во структуралната организација (*Zimmermann and Steiner v. Switzerland*, § 29; *Guincho v. Portugal*, § 40). Фактот дека ситуациите на заостаток станале вообичаена практика во никој случај не го оправдува прекумерното траење на домашните постапки (*Unión Alimentaria Sanders S.A. v. Spain*, § 40).⁷⁶

ЕСЧП нагласува и дека државата има за задача да осигура дека спроведувањето на правдата е соодветно организирано, така што да се избегнуваат континуираните промени на судијата кои ја забавуваат постапката, со оглед дека на секој нов судија му треба време за да се запознае со предметот, поради што, во такви случаи, се констатира повреда (*Lechner and Hess v. Austria*, § 58).⁷⁷ Судот, исто така, има заземено став дека носењето пресуди со кои се укинуваат претходните одлуки на пониските судови и предметот се враќа на повторно расправање и одлучување, вообичаено се должат на грешки направени од пониските судови и дека повторувањето на тие постапки може да укаже на недостаток во судскиот систем (*Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania* [GC], § 147).⁷⁸

Концептот на судење во разумен рок, како значаен аспект на ефикасноста на правораздавањето, е преликан и во македонското право, или поконкретно, во член 6, став 1 од Законот за судови, кој предвидува дека: „при одлучувањето за граѓанските права и обврски и при одлучувањето за кривичната одговорност секој има право на ...судење во разумен рок ...“, како и во член 10, став 1 од истиот закон, каде се истакнува дека едно од начелата врз кои се заснова постапката пред судот е начелото на судење во разумен рок. Самото барање за заштита на правото на

75 Ibid, став 314

76 Council of Europe, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (civil limb), Updated on 31 August 2020, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf, став 442

77 Ibid, став 446

78 Ibid, став 447

судење во разумен рок, како правен механизам пред Врховниот суд, е воведено во член 36 од Законот за судовите. Воедно, истите критериуми за проценка на разумноста на траењето на домашните постапки се инкорпорирани и во судската практика на Врховниот суд.

Првите пилот-одлуки на ЕСЧП со кои не се адресираат околностите на конкретен предмет, туку системски повреди на Конвенцијата во определена држава, се донесени токму во врска со системскиот проблем на предолго траење на домашните судски постапки (*Kudła v. Poland*, §§119-131). Согласно со член 6 од Конвенцијата настанува позитивна обврска за државата, според член 13 од ЕКЧП, да креира правен лек со кој ќе овозможи забрзување на одолговлекуваната постапка за целите на член 6 (*Kudła v. Poland*).

Општите принципи и стандарди воспоставени низ практиката на ЕСЧП се применети и во соодветните македонски одлуки и пресуди пред ЕСЧП. Меѓу нив, позначајна е пилот-одлуката во предметот Аџи-Спиркоска и други и Илчо Топузовски, со која барањето за заштита на правото на судење во разумен рок пред Врховниот суд беше прогласено за ефективен правен лек, кој апликантите задолжително треба да го исцрпат пред да се обратат, односно да поднесат апликација во Стразбур, преку која би се жалеле на наводна повреда на правото на судење во разумен рок.

1.4 СТАНДАРДИ РЕЛЕВАНТНИ ЗА СУДСКАТА АДМИНИСТРАЦИЈА

Во поглед на улогата на судската администрација од клучно значење е **Мислењето бр.22 (2019) на Консултативниот совет на европски судии (КСЕС) за улогата на судските асистенти.**⁷⁹ Во него се истакнува дека „кога судиите во процесот на правораздавањето се поддржани од асистенти, квалитетот и ефикасноста на нивната работа можат да бидат уште повеќе подобрани во интерес на општеството и на странките во постапката.“⁸⁰

Притоа, поимот судски асистенти треба да се разбере во поширока смисла на зборот како стручни судски соработници, судски советници и други припадници на судската администрација, кои „имаат правно образование и ги поддржуваат судиите или судските совети во нивната работа на правораздавање. Судските асистенти преземаат широк опсег на задачи, како што се истражување, подготовка на дописи за правни прашања или изработка на пресуди.“⁸¹ Ова мислење единствено не ги опфаќа административните асистенти, иако тие често работат блиску со судиите и „[и]ако може да постои значително преклопување помеѓу нивната работа и работата на судските асистенти.“⁸²

Мислењето напоменува дека токму судските асистенти можат да имаат значајна улога во намалувањето на товарот на судиите од вонсудските задачи, со цел да се забрза работењето на судиите и да се намали заостатокот на предмети, како и да им се помогне во подготовката на одлуки со висок квалитет, со што судските асистенти можат да претставуваат значаен инструмент во подобрувањето на ефикасноста на судството.⁸³ За таа цел, државите имаат одговорност да обезбедат финансиски средства, освен за да се именуваат доволно судии и за да се вработи квалификуван судски персонал, вклучително и судски асистенти.

Инаку, и претходно во Мислењето бр. 6 (2004), се напоменува колку е важно, во поглед на ефикасноста во работењето, судиите да се растоварат од извршувањето на несоодветни задачи и ним да им бидат обезбедени асистенти, кои ќе имаат суштински квалификации во правната област, како стручни соработници, на кои судиите би можеле да им го делегираат, под нивен надзор и одговорност,

79 Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No.22 (2019) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on the Role of Judicial Assistants, Strasbourg, 7 November 2019, CCJE (2019)6

80 Став 1

81 Став 4

82 Став 6

83 Став 13

извршувањето на конкретни активности како што е истражувањето на законодавството и судската практика, пишувањето на поедноставни или стандардизирани документи и поврзувањето со адвокатите и/или со јавноста.⁸⁴

Доколку обемот на работа на судиите е преголем, тоа може да го зголеми притисокот да им се делегираат повеќе должности на судските асистенти,⁸⁵ кои, со оглед на тоа дека преку поддршка на одлучувањето на судиите се инволвирани во извршувањето на судските задачи, мораат да постапуваат согласно со највисоките професионални и етички стандарди и со тоа да помогнат да се изгради висока јавна доверба во правосудните институции.⁸⁶

Со оглед дека асистентите, со нивните сугестии, можат да влијаат врз мислењето на судиите, кога им е доверена задачата да подготват реферат за тоа како треба да бидат одлучени определени предмети, тоа не би требало да го спречи судијата самиот да се запознае со предметот и во таа смисла, се бара, во секој момент, судиите да останат одговорни за пресудите.⁸⁷ Воедно, ако на судските асистенти им е дадена можноста да работат самостојно по предметите, треба задолжително да се бара одобрение за изготвените одлуки од страна на судијата, кој треба да врши непосреден надзор над изготвената одлука.⁸⁸ Со цел пак, да се избегне ризикот судските асистенти да имаат влијание врз селекцијата на предмети (коешто пак, им овозможува на врховните и на уставните судии да се фокусираат на значајните предмети, додека асистентите работат на повторувачки, рутински предмети) се бара да се осигура дека судиите имаат контрола врз одлучувањето и селекцијата на предметите.⁸⁹

Дотолку повеќе, судските асистенти можат да придонесат и кон транспарентноста на судството преку придонесот во изготвувањето, под надзор на судиите, на резимеа на судските одлуки или преку информации за рочиштатата што се наменети за медиумите.⁹⁰

Имајќи предвид дека, во некои држави, на судските асистенти им се даваат и административни должности, како водење службени записници од судењата, организирање судски списи и кореспонденција со странките, подготовка на службени копии од одлуките, итн.,⁹¹ се нагласува потребата од постоење правилници или упатства кои ќе ги информираат судиите и судските асистенти за видот на работи кои можат да им бидат делегирани, сè со цел да се креира транспарентност и отчетност во однос на прифатливата инволвираност на судските асистенти во процесот на донесување одлуки.⁹²

84 Став 65

85 Став 14

86 Став 19

87 Став 26

88 Став 27

89 Став 28

90 Став 32

91 Став 33

92 Став 34

Во однос на селекцијата на судските асистенти, се препорачува за неа да биде исклучиво одговорно судството, наместо извршната власт, и истата да се спроведува преку транспарентна постапка која е заснована врз објективни критериуми и врз заслуги (т.н. мерит систем).⁹³

Со оглед на различните практики во државите, во однос на временскиот период за кој се вработуваат судските асистенти,⁹⁴ треба да се согледаат бројните предности ако искусните судски асистенти бидат задржани во подолг период (тоа може да ги направи судовите поефикасни, зашто честите промени значат дека новите асистенти ќе мора да бидат обучувани и ним ќе им биде потребно време да навлезат во работата, за разлика од искусните асистенти кои можат да заштедат време и да работат понезависно на рутински предмети), како и недостатоците во смисла на тоа што, ако станат преискусни, можат да стекнат преголемо влијание врз процесот на правораздавањето, што би било проблематично од аспект на гаранциите од член 6 од ЕКЧП. Од друга страна, редовните промени на судските асистенти можат да помогнат судовите и судиите да останат подинамични и да бидат во тек со новите трендови.⁹⁵ Оттука, се препорачува државите да изнајдат баланс помеѓу овие предности и недостатоци, така што времето на нивниот ангажман да не биде ниту предолго, ниту прекусо, како би се гарантирало дека тие би можеле да пружат квалитетна поддршка на работата на судиите.⁹⁶

Истовремено, се укажува на потребата да се овозможат обуки и стекнување повисоки звања за искусните судски асистенти, како би се овозможило нивно напредување, вклучително и преку разгледување на можноста за нивно унапредување на повисоки позиции во судската администрација или во повисоките судови,⁹⁷ односно тие да бидат поттикнувани и поддржани да станат судии, со што би се овозможило правосудниот систем да се потпира врз кандидати кои имаат сеопфатно познавање на должностите и улогата на судијата. Надградбата на нивното искуство може да ја намали потребата од обука и да помогне во развивањето на еден ефикасен судски систем.⁹⁸ Во таа смисла, неопходна е нивна евалуација од страна на судијата, односно судиите со кои тие работеле, како претпоставка за развивање на нивната натамошна кариера. Евалуацијата треба да биде изведена согласно со објективните критериуми кои ќе ги земат предвид нивната правна компетенција, интегритетот, мотивацијата и ефикасноста, при што, во самиот процес на евалуација, нивното мислење исто така би било слушнато.⁹⁹

93 Ставови 42 и 43

94 Став 45

95 Став 46

96 Став 49

97 Став 47

98 Став 48

99 Став 50

2.

Национални политики
и правна рамка за
транспарентноста,
отчетноста и
ефективноста
на судството,
со фокус на
работата на судиите

Оваа Глава се осврнува на националните политики и правната рамка во однос на транспарентноста, отчетноста и ефективноста на судството, со посебен фокус на судиите. Примената на овие принципи е од значење за остварување и за заштита на човековите права. Според Законот за судовите, судиите, во примената на правото, ги заштитуваат човековите слободи и права. Судовите судат и своите одлуки ги засноваат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.¹⁰⁰

Со ова се остваруваат целите и функциите на судската власт: непристрасно применување на правото, независно од положбата и својството на странките, заштита, почитување и унапредување на човековите права и основни слободи, обезбедување еднаквост, рамноправност, недискриминација по кој било основ и обезбедување правна сигурност врз основа на владеење на правото.¹⁰¹ Секој има право на еднаков пристап пред судот во заштитата на неговите права и правно заснованите интереси.¹⁰²

Оваа Глава ги разгледува принципите на транспарентност, отчетност и ефективност на работата на судиите од аспект на нивно регулирање со Уставот на Република Македонија, Законот за судовите, Законот Судски совет, Законот за кривичната постапка, Законот за парничната постапка, Законот за управување со движењето на судските предмети, како и споредбено, преку извештаите и препораките од домашни институции и меѓународните организации.

100 КОНСОЛИДИРАН ТЕКСТ Закон за судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/2006, 62/2006, 35/2008, 150/2010, 83/2018 и 198/2018 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 96/2019). Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија: У. бр. 256/2007 од 16 април 2008 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 61/2008; У. бр. 74/2008 од 10 септември 2008 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 118/2008; У. бр. 124/2008 од 14 јануари 2009 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 16/2009 и У. бр. 12/2011 од 29 февруари 2012 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 39/2012. Закон за употреба на јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и во единиците на локалната самоуправа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 101/2008).

101 Ibid

102 Ibid

2.1 ТРАНСПАРЕНТНОСТ ВО РАБОТАТА НА СУДИИТЕ

Транспарентноста во работата на судиите е од значење, како од аспект на самата работа како судии, односно јавното водење на расправите и јавноста во донесените одлуки, така и од аспект на работењето на самите институции, односно како работат судовите и Судскиот совет.

Јавноста во работата на судиите ја гарантира Уставот на Република Северна Македонија¹⁰³ во кој е наведено дека расправата пред судовите и изрекувањето на пресудата се јавни. Јавноста може да биде исклучена во случаи утврдени со закон. Процесните закони, пред сè Законот за парнична постапка (ЗПП)¹⁰⁴ и Законот за кривична постапка (ЗКП)¹⁰⁵ ја гарантираат јавноста во постапките, точно наведувајќи ги случаите во кои јавноста може да биде исклучена.

Во парничните постапки, согласно со ЗПП¹⁰⁶, Советот може да ја исклучи јавноста за целата главна расправа или за еден нејзин дел, ако: тоа го бараат интересите за чувањето на службена, деловна или лична тајна, интересите на јавниот ред или причините на моралот, како и во случај кога со мерките за одржување на редот не би можело да се обезбеди непречено одржување на расправата. Исклучувањето на јавноста не се однесува на странките, нивните законски застапници, полномошниците и замешувачите. Советот може да дозволи, на главната расправа на која е исклучена јавноста, да присуствуваат одделни службени лица, како и научни и јавни работници, ако тоа е од интерес за нивната служба, односно научна или јавна дејност. Решението за исклучување на јавноста мора да биде образложено и јавно објавено. Против ова решение не е дозволена посебна жалба, меѓутоа исклучувањето на јавноста, спротивно на законот, претставува суштетсвена повреда на постапката и странките можат да поднесат ревизија, како вонреден правен лек.

Начелото на јавност е едно од основните начела на кривичната постапка. Главната расправа е јавна¹⁰⁷, а советот може да ја исклучи јавноста во секое време до завршување на главната расправа по службена должност или по барање на

103 Устав на Република Северна Македонија, член 102.

104 Редакциски пречистен текст на Законот за парничната постапка, кој ги опфаќа: основниот текст на Законот, објавен во "Службен весник на РМ" бр.79/05, Законот за изменување и дополнување на Законот за парничната постапка, објавен во "Службен весник на РМ" бр.110/08, Законот за дополнување на Законот за парничната постапка, објавен во "Службен весник на РМ" бр.83/09, Законот за изменување и дополнување на Законот за парничната постапка, објавен во "Службен весник на РМ" бр.116/10 и Законот за изменување и дополнување на Законот за парничната постапка, објавен во "Службен весник на РМ" бр.124/15, во кои е означено времето на нивното влегување во сила и примена, Член 4.

105 Закон за кривична постапка.

106 Редакциски пречистен текст на Законот за парничната постапка, член 293.

107 Закон за кривична постапка, член 253.

странките во неколку случаи: заради чување на државна, воена, службена или важна деловна тајна; чување на јавниот ред; заштита на приватниот живот на обвинетиот, сведокот или оштетениот; заштита на безбедноста на сведокот или жртвата; и/или заштита на интересите на малолетникот. Исклучувањето на јавноста не се однесува на странките, на оштетениот, како и на бранителот, освен во случаи определени со закон.

ЗКП оди и еден чекор понапред и во член 126 ја регулира и достапноста на судските одлуки. Сите судски пресуди во кривичната постапка се јавни и достапни во електронски или печатени примероци, освен во случаите кога јавноста е исклучена. Другите судски одлуки се достапни на увид и препис на секое заинтересирано лице, освен во случаи кога јавноста е исклучена.

Ова законско решение е во согласност со Резолуцијата за транспарентност и пристап до правдата¹⁰⁸, која утврдува дека судските одлуки треба да се јасно образложени и јавни. При објавувањето треба да се има предвид заштитата на личните податоци, приватноста, личната безбедност и доверливоста. Воедно, според Препораките од Киев на ОДИХР¹⁰⁹, со цел да се зголеми професионалната и јавна одговорност на судиите, судските одлуки мораат да бидат објавени на интернет, во бази на податоци и на интернет страниците, и тоа на начин на кој ќе бидат достапни бесплатно. Потоа, за да се обезбедат докази за однесувањето на судијата во судница и за точноста на записниците за судските постапки, рошитата треба да се снимат со електронски уреди кои овозможуваат полна репродукција¹¹⁰. Додека за првиот дел од препорката ‘јавното објавување на пресудите и одлуките’ може да се заклучи дека е запазено, се’ уште треба да се работи на објавување на одлуките на интернет и во бази на податоци.

Според овие препораки, траснпарентноста се однесува и на одлуките за кои се одлучува во постапките за утврдување на одговорност на судија или претседател на суд со дисциплинки постапки. Постапката е итна и од доверлив карактер и се води без присуство на јавноста, со почитување на угледот и достоинството на судијата или претседателот на судот, како и со заштита на личните податоци на судијата или претседателот на судот, согласно со прописите за заштита на личните податоци. Советот може да одлучи постапката да биде и јавна, но со дозвола/ на судијата или претседателот на судот против кој се води постапката¹¹¹. Иако јавноста е исклучена од седниците за утврдување на одговорност на судија или претседател на суд, сепак одлуките со образложението од истата се објавуваат на веб страната на Судскиот совет, при што заштитата на личните податоци на судијата или претседателот на судот е запазена.

108 Resolution on Transparency and Access to Justice, Adopted in Bucharest (RO), European Network of the Councils for the Judiciary. Достапно на: https://www.encj.eu/images/stories/pdf/opinions/resolutionbucharest29may_final.pdf.

109 Kyiv recommendations on Judicial independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia, Judicial Administration, Selection and Accountability – OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights and Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence Kyiv, 2010, стр. 6. Достапно на: <http://www.osce.org/odihr/kyivrec?download=true>.

110 Ibid

111 Закон за Судски совет на РСМ, член 61.

Според препораките од Киев, транспарентноста се однесува и на изборот на претседател на суд. Конкурсот за избор мора да биде објавен, со можност сите кои ги исполнуваат условите да се пријават. Изборот може да го изврши советодавно тело или самите судии од судот. За избор на претседател на суд во Република Северна Македонија, Судскиот совет објавува оглас и избира претседател на суд од пријавените кандидати¹¹². Судскиот совет за претседател ќе избере лице кое ги исполнува условите и критериумите утврдени со Законот за судовите. Воедно, секој член на Советот со право на глас е должен усно, на седница на Советот, да ја образложи својата одлука за избор на претседател на суд. Од овие одредби може да се заклучи дека транспарентноста е запазена при изборот на претседател на суд и во согласност со Препораките од Киев.

За да се зголеми довербата на јавноста во судовите треба да се поттикне пристапот на новинарите до судот и да се определи службеник за медиуми¹¹³. Информации за јавноста, преку средствата за јавно информирање, за работата на судот, како и информации за текот на постапката по конкретен предмет дава претседателот на судот, односно одговорното лице за односи со јавноста. Во судовите формирањето канцеларија за односи со јавноста е задолжително. Претседателот на судот или судијата кој е одговорен даваат информации за јавноста, водејќи сметка со тоа да не се наруши угледот, честа и достоинството на личноста и тоа да не е на штета на независноста и самостојноста на судот. Секој суд најмалку еднаш годишно јавно ја информира јавноста за резултатите од работата на судот и судиите. Исто така, секојдневно, на јавно и видно место, се објавуваат податоци за бројот на предметот, судијата, датумот, часот и судницата во која се води расправата¹¹⁴.

Новинарите-известувачи и граѓаните исто така можат да присуствуваат на јавните рочишта пред судовите, без обврска претходно да имаат одобрение од судот. Судот обезбедува услови за нивното присуство и работа. Визуелното (видео) и звучното (аудио) снимање, известувањето и фотографирањето во кривичната постапка, како и јавното прикажување (репродуцирање) на снимката се врши по добиено одобрение од претседателот на Врховниот суд на Република Македонија, по претходно прибавено мислење од претседателот на советот или на судиите. Надвор од судењето, снимањето и фотографирањето во зградата на судот може да се врши со одобрение на претседателот на судот кој раководи со зградата¹¹⁵.

Дополнително, објавувањето на судските огласи и соопштенија се врши на огласна табла, поставена на видно место во судот и на веб-страницата на судот. Секој ден, пред влезот во просториите каде што ќе се суди, се истакнува листа на закажаните

112 Закон за Судски совет на РСМ, член 51.

113 Kyiv recommendations on Judicial independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia, Judicial Administration, Selection and Accountability – OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights and Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence Kyiv, 2010. Достапно на: <http://www.osce.org/odihr/kyivrec?download=true>

114 Закон за судови, член 97.

115 Судски деловник, член 104.

судења за тој ден, при што се наведува: редоследот на закажаните судења, бројот и основот на предметот, часот на судењето и просторијата во која се одржува судењето. Оваа листа се објавува и по електронски пат на дисплеј во ходниците на судовите и на веб страницата на судот¹¹⁶.

Имајќи ја предвид улогата на Судскиот совет како орган надлежен за избор и разрешување на судиите, од значење е и транспарентноста во работата на Судскиот совет. Ова се однесува пред сè на јавноста на седниците, на објавувањето на одлуките за избор и разрешување на веб страната на Судскиот совет, на објавувањето на годишните ивештаи за работа на судовите, објавувањето на јавните набавки и друго. Седниците на Судскиот совет се отворени за мониторинг, односно за следење на неговата работа. На веб страната на Судскиот совет се објавуваат одлуките за избор и разрешување, како и годишните извештаи за работата на судовите. Додека објавените одлуки за разрешување содржат образложение, одлуките за избор најчесто се без образложение и јавноста не може да се запознае со причините за изборот на едно лице за судија или претседател на суд.

116 Судски деловник, член 122.

2.2 ОТЧЕТНОСТ ВО РАБОТАТА НА СУДИИТЕ

Отчетноста на судиите за својата работа, како носители на третата власт, е еден од темелите во едно демократско општество. Исто така, отчетноста е директно поврзана со правилното оставрување на нивната функција: “Судиите, со примената на правото, ги заштитуваат човековите слободи и права”¹¹⁷. Значењето на судската функција Уставот на Република Северна Македонија го потенцира и со одредбата дека судиската функција е неспоива со вршењето на друга јавна функција и професија или со членување во политичка партија. Се забранува политичко организирање и дејствување во судството.

Со Уставот на Република Северна Македонија, во член 13, се гарантира дека “Лицето обвинето за казниво дело ќе се смета за невино сè’ додека неговата вина не биде утврдена со правосилна судска одлука. Лицето незаконито лишено од слобода, притворено или незаконито осудено, има право на надомест на штета и други права утврдени со закон.” Оваа одредба ја доведува во директна врска отчетноста на судиите за причинета штета во текот на судските постапки.

Воедно, судиите, при вршењето на судиската функција, уживаат имунитет. Судијата не може да биде повикан на кривична одговорност за искажано мислење и одлучување при донесувањето на судската одлука, а исто така не може да биде и притворен без одобрување на Судскиот совет, освен ако е затечен во вршење на кривично дело за кое е пропишана казна затвор во траење од најмалку пет години. За одземање на имунитетот на судиите одлучува Судскиот совет на Република Македонија, во постапка која е итна¹¹⁸.

2.2.1. Критериуми за разрешување

Индивидуалната отчетност се разгледува од аспект на одговорноста на судиите во однос на нестручно и несовесно вршење на судиската функција, како и при дисциплински прекршоци.

Критериумите за разрешување на судијата се точно определени и таксативно набројани¹¹⁹. Покрај тоа што судијата може да се разреши ако тоа сам го побара, може да се разреши и ако трајно ја загуби способноста за вршење на судиската

117 Консолидиран Закон за судовите, член 2 (2).

118 Закон за Судски совет, член 65.

119 Устав на Република Северна Македонија, член 99.

функција - коешто го утврдува Судскиот совет; ако ги исполни условите за старосна пензија или ако е осуден за кривично дело на безусловна казна затвор од најмалку шест месеци; а може да се разреши и од причини директно поврзани со остварување на судиската функција:

- » заради потешка дисциплинска повреда пропишана со закон, што го прави недостоен за вршење на судиската функција, а која што ја утврдува Судскиот совет; и
- » заради нестручно и несовесно вршење на судиската функција, коешто, во постапка утврдена со закон, го утврдува Судскиот совет, покрај осудата за кривично дело на безусловна казна затвор од најмалку шест месеци.

Судски совет е орган кој е надлежен да ја води постапката за разрешување од судиска функција во случаите утврдени со Уставот; кој одлучува за дисциплинската одговорност на судиите; и кој ја оценува стручноста и совесноста на судиите во вршењето на нивната функција¹²⁰.

Писмените преставки заради недолично или непримерно однесување на судијата во службените односи со странките се поднесуваат до претседателот на судот. Претставките во врска со вршењето на судиската функција мораат да бидат разгледувани брзо, правично и без јавност на постапката¹²¹. Сепак, не може да се води постапка за надоместок на штета или за друга постапка од страна на странка која е незадоволна од одлуката на судијата. Со оваа одредба се обезбедува гаранција и заштита на независноста на судијата во текот на водењето на постапката и за одлучувањето.

Во Законот за судовите е одредено што се подразбира како дисциплинска повреда, потешка дисциплинска повреда и нестручно и несовесно вршење на судиската функција. Судијата се разрешува од судиската функција ако повредата е сторена со намера или со очигледна небрежност, по вина на судијата, без оправдани причини и доколку повредата предизвикала тешки последици. Во случај на полесен облик на повреда, на судијата може да му биде изречена дисциплинска мерка¹²².

Постапка за утврдување на одговорност на судија или на претседател на суд (во натамошниот текст: постапката) се поведува во рок од шест месеци од денот на осознавањето за сторената повреда, но не подоцна од три години од денот на сторувањето на повредата. Постапката е итна и од доверлив карактер, се води без присуство на јавноста и со почитување на угледот и достоинството на судијата или претседателот на судот, при што се води сметка за заштита на личните податоци на судијата или претседателот на судот, согласно со прописите за заштита на личните податоци. По барање на судијата или претседателот на судот Советот ќе одлучи постапката да биде јавна.

120 Устав на Република Северна Македонија, член 105.

121 Закон за Судски совет, член 68.

122 Консолидиран Закон за судовите, член 74.

Како потешка дисциплинска повреда, за која се поведува постапка за утврдување на одговорност на судија, се смета:

1. потешка повреда на јавниот ред и мир и други посериозни форми на недолично однесување со која се нарушува угледот на судот и неговиот углед;
2. грубо влијание и мешање во вршењето на судиската функција на друг судија;
3. ако одбие да поднесе изјава за имотна состојба и интереси, согласно со закон, или ако податоците содржани во изјавата во голема мера се невистинити или
4. очигледно прекршување на правилата за изземање во ситуации во кои судијата знаел или требало да знае за постоење на некоја од основите за изземање, предвидени со закон.¹²³

Во случаите кои се однесуваат на потешка повреда на јавниот ред и мир и други посериозни форми на недолично однесување со кои се нарушува угледот на судот, односно кога била донесена правосилна судска одлука, судот кој ја донел одлуката е должен веднаш по правосилноста на одлуката писмено да го извести Судскиот совет и претседателот на судот каде судијата ја врши судиската функција. Постапка за утврдување на одговорност за овој вид повреди може да се покрене и кога не е претходно донесена правосилна судска одлука.

Законот за судовите го дефинира нестручното и несовесно вршење на судиската функција, како и незадоволителната стручност или несовесност на судијата, коешто влијае на квалитетот и ажурноста во работењето, и тоа ако:

1. во две последователни оценувања не ги исполнува критериумите за успешност во работењето, по вина на судијата без оправдани причини, за што е оценет со две негативни оценки, а согласно со постапката утврдена со Закон за Судскиот совет на Република Македонија;
2. е осуден со правосилна судска пресуда на казна пониска од предвидената во член 73, став (1), алинеја 5 од овој закон, а која е директен резултат на постапување во вршење на судиската функција, намерно или со свесна небрежност;
3. неовластено издава класифицирани информации, односно изнесува информации и податоци за судски предмети, со што се повредува обврската за заштита на тајноста на постапката утврдена со закон и кога јавноста е исклучена, согласно со закон;
4. без оправдани причини не ги закажува рочиштата во предметите кои му се доделени за работа или на друг начин ја одолговлекува постапката;
5. не го зема предметот во работа заради што настапува застареност на кривичното гонење или застареност на извршувањето на кривичната санкција за кривичното дело;
6. земе во работа предмет кој не му е распределен преку автоматизираниот компјутерски систем за управување со судски предмети во судовите;
7. намерно и неоправдано направи крупна професионална грешка, при што различното толкување на правото и фактите не може да претставува основ за утврдување на одговорноста на судијата.¹²⁴

¹²³ Консолидиран Закон за судовите, член 75.

¹²⁴ Консолидиран Закон за судовите, член 76.

Како дисциплинска повреда за која се поведува постапка за утврдување на одговорноста на судијата за која ќе се изрече дисциплинска мерка, се смета:

1. полесна повреда на јавниот ред и мир или друга полесна форма на недолично однесување со кое се нарушува угледот на судот и неговиот углед;
2. искористување на својата функција и угледот на судот за остварување на свои приватни интереси;
3. неисполнување на менторски задолженија;
4. повреда на правилата за отсуство од работа;
5. непосетување на задолжителните обуки или
6. носење судска тога за време на судењата.¹²⁵

За дисциплинската повреда претседателот на судот е должен, во рок од осум дена од денот на осознавањето за сторената повреда, но не подолго од шест месеци од сторената повреда, писмено да го извести Судскиот совет. Дисциплинска мерка се изрекува ако:

- » дисциплинската повреда е сторена со намера или очигледна небрежност, по вина на судијата, без оправдани причини и;
- » дисциплинската повреда предизвикала тешки последици¹²⁶.

Одлуките за разрешување на судија се објавуваат на веб страната на Судскиот совет, со образложение на фактите кои довеле до донесувањето на одлуката. Воедно, за евентуалната штета што судијата ќе ја причини на граѓани или на правни лица, со незаконита работа, е одговорна Република Северна Македонија. Кога заради сторената штета судијата ќе биде разрешен, Република Македонија, по пат на тужба, ќе бара од разрешениот судија враќање на износот на исплатената штета, во висина што ќе ја утврди судот, согласно со закон.

Покрај индивидуалната отчетност за работата на судиите, отчетноста се согледува и преку работата на Судскиот совет и извештаите за неговата работа. Годишните извештаи за работа ги содржат податоците што ги бара законот, како што се бројот на избрани и разрешени судии и судиите-поротници, бројот на дисциплинските постапки, кадровската и материјално-финансиската состојба, бројот на предмети, соработката со други органи и друго, но сепак, тие даваат главно статистичка информација.

Во однос на поднесените барања за утврдување одговорност за судија или претседател на суд, во текот на 2020 година поднесени се барања против 140 судии, односно 58 барања. Комисијата на известители, отфрлила 44 барања, а 1 постапка е запрена. За 1 судија е утврдена дисциплинска повреда и е ирзечена

¹²⁵ Консолидиран Закон за судовите, член 77.

¹²⁶ Консолидиран Закон за судовите, член 78.

писмена опомена, а едно барање за утврдување на одговорност на судија е повлечено од подносителот. Советот донел одлуки за разрешување на 5 (пет) судии поради нестручно и несовесно вршење на судиската функција и тоа: - за двајца судии за постапки поведени во 2019 години и за тројца судии за постапки поведени во 2018 година.¹²⁷ Прашање е дали само статистичкото наведување колку барања за одговорност на судиите се поднесени, без податоци за тоа на што се однесуваат барањата, е доволно за да се задоволи отчетноста пред граѓаните во годишните извештаи.

Европската Комисија во Извештајот за напредокот на Република Северна Македонија за 2020 година, посебно го истакнува фактот што Судскиот совет му го одзеде имунитетот на еден од неговите членови кој е главен осомничен во случајот во врска со незаконската приватизација на градежното земјиште, но не дозволи негов притвор, и му го одзеде имунитетот на еден судија. Истакнува дека е формиран е нов Совет за судиска етика според новиот Етички кодекс, но и дека прекршувањето на Етичкиот кодекс не е наведено како основа за дисциплинска постапка во Законот.¹²⁸

Законските решенија во однос на одговорноста на судиите се во согласност и со Мислењето бр. 3 на Консултативниот Совет на европскиот судија, каде што се препорачува дека со статут или со Фундаментална повелба треба да се дефинираат колку што е можно попрецизно кои пропусти можат да бидат предмет на дисциплински санкции, какви ќе бидат постапките, како и дека треба да постои посебно тело кое ќе прима жалби, кое ќе дава одговори на жалби и кое, по сопствено убедување, ќе одлучува дали има основа да се отпочне постапка. Опточнатата дисциплинска постапка треба да биде определена од страна на независен орган.

2.2.2. Оценување на судиите

Отчетноста на судиите се разгледува и преку нивното редовно и вонредно оценување. Судијата се оценува според вкупните резултати од постигнатата успешност во работењето, согласно со утврдените квалитативни и квантитативни критериуми во Законот за судовите. Оценувањето се остварува без да се наруши независноста и самостојноста на судијата. Кај квалитативните критериуми се оценува квалитетот на водење на судската постапка и квалитетот на ажурно постапување по судски предмети.

Квалитетот на водење судска постапка се утврдува преку увид во пет предмети по случаен избор од страна на автоматизираниот компјутерски систем за управување со судски предмети и пет предмети определени од судијата, при што се оценува:

127 Годишен Извештај за работа на Судскиот совет на Република Северна Македонија за 2020.

128 Извештај за 2019 година на Европската Комисија за напредокот на Република Северна Македонија.

- » способноста за аргументација,
- » подготвеноста за водење на расправата,
- » составувањето записник и сослушувањето на странките,
- » подготвеноста за донесување процесни одлуки, и
- » способноста за решавање на конфликти).

Квалитетот на ажурното постапување по судските предмети се оценува преку увид во податоците од автоматизираниот компјутерски систем за управување со судски предмети и се разгледува:

- » почитувањето на законските рокови за преземање процесни дејствија во постапката,
- » почитувањето на законските рокови за донесување, и
- » објавување и изготвување на одлуките, времетраењето на судската постапка.

2.3 ЕФЕКТИВНОСТ ВО РАБОТАТА НА СУДИИТЕ

Што е ефективност и кои се критериумите за оцена на ефективноста на судиите?

Законот за судовите одредува дека целите и функциите на судската власт опфаќаат:

- » непристрасно применување на правото, независно од положбата и својството на странките,
- » заштита, почитување и унапредување на човековите права и основни слободи,
- » обезбедување еднаквост, рамноправност, недискриминација по кој било основ и
- » обезбедување правна сигурност врз основа на владеење на правото.¹²⁹

“ПРИ ОДЛУЧУВАЊЕТО ЗА ГРАЃАНСКИТЕ ПРАВА И ОБВРСКИ И ПРИ ОДЛУЧУВАЊЕТО ЗА КРИВИЧНАТА ОДГОВОРНОСТ, СЕКОЈ ИМА ПРАВО НА ПРАВИЧНО И ЈАВНО СУДЕЊЕ ВО РАЗУМЕН РОК ПРЕД НЕЗАВИСЕН И НЕПРИСТРАСЕН СУД, ОСНОВАН СО ЗАКОН.”¹³⁰

“ПРЕДМЕТИТЕ ШТО ДОАЃААТ ВО СУДОТ НА ОДЛУЧУВАЊЕ, ДО СУДИИТЕ СЕ РАСПРЕДЕЛУВААТ ПО ЕЛЕКТРОНСКИ ПАТ, И ТОА СПОРЕД ВРЕМЕТО НА ПРИЕМОТ НА ПРЕДМЕТОТ ВО СУДОТ, СО ИСКЛУЧУВАЊЕ НА СЕКАКВО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ НАЧИНОТ НА РАСПРЕДЕЛБА ОД СТРАНА НА ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА СУДОТ, СУДИЈАТА ИЛИ СУДСКАТА АДМИНИСТРАЦИЈА, ПРЕКУ АВТОМАТИЗИРАНИОТ КОМПЈУТЕРСКИ СИСТЕМ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО СУДСКИТЕ ПРЕДМЕТИ, СОГЛАСНО СО ЗАКОН.”

Ефективноста подразбира дали судиите ги остваруваат целите и функциите на судската власта, како се мери и дали постојат и други предуслови потребни да се оствари ефективност.

129 Консолидиран текст на Законот за судовите, член 5.

130 Консолидиран текст на Законот за судовите, член 6 (2).

2.3.1. Начела и судење во разумен рок

Законот за судовите ги регулира начелата врз основа на кои судовите постапуваат, повредата на правото на судење во разумен рок, повторувањето на постапката по повод конечна пресуда на Европскиот суд за човекови права во Стразбур, критериумите за оценување на судиите и претседателите на судовите, како и автоматската распределба на предметите.

Во судските постапки, судиите ги применуваат начелата на законитост и легитимност, рамноправност на странките, судење во разумен рок, правичност, јавност и транспарентност, контрадикторност, двостепеност, зборност, усност, непосредност, право на одбрана, односно право на застапување, слободна оценка на доказите и економичност.

Се гарантира заштитата на правото на судење во разумен рок. Странката која смета дека надлежниот суд го повредил правото на судење во разумен рок има право да поднесе барање за заштита на правото на судење во разумен рок до Врховниот суд на Република Северна Македонија¹³¹. Ова барање странката може да го поднесе во тек на постапувањата пред домашните судови, а најдоцна во рок од шест месеци, сметано од денот на правосилноста на одлуката.

2.3.2. Информатичка технологија

Информатичката технологија нуди можности за поефикасно, појасно и посигурно процесирање на случаите, пред сè во управувањето со досиејата, како и во заведувањето на случаите и водењето контрола за нив. Ова овозможува да се изготват специфични шаблони, со цел да се олесни формулирањето на судските одлуки или налози и да се овозможи мулти-критериумска статистика за секој вид парница, што може да стане јавно достапно.¹³² Автоматизираниот компјутерски систем за управување со судските предмети (АКМИС) е регулиран со Законот за судовите, Законот за управување со движењето на предметите во судовите¹³³, Судскиот деловник и Законот за Судскиот совет.

Законот за судовите одредува дека во Врховниот суд на Република Македонија се формира центар за информатичка технологија кој треба да биде надлежен за техничко управување со автоматизираниот компјутерски систем за управување со судските предмети, судскиот портал и базите на податоци кои произлегуваат од работата на судовите. Одговорен за функционирањето на автоматизираниот компјутерски систем е Претседателот на Врховниот суд на Република Северна

131 Консолидиран текст на Законот за судовите, член 36.

132 Мислење на ССЕС бр.(2011)14, „Правдата и информациските технологии (ИТ)“

133 Закон за управување со движењето на предметите во судовите, Службен Весник на РМ бр.42/2020

Македонија. Начинот на функционирање на информатичкиот систем, во сите судови, го уредува претседателот на Врховниот суд на Република Северна Македонија, со подзаконски акт, а по претходна согласност од општата седница на Врховниот суд на Република Северна Македонија.¹³⁴

Првиот Закон за управување со движењето на предметите во судовите беше донесен во 2010 година¹³⁵ и со него се регулираа постапките за функционирање на АКМИС-от во секој суд одделно. Согласно со Законот, претседателот на судот презеде секојдневни и непосредни дејства во врска со следењето на целокупната состојба со управувањето со движењето на предметите во судот. Дејствата се однесуваат на следење на евиденцијата и прегледите на задолженијата на претседателите на судските оддели, судиите, судскиот администратор, одговорните судски службеници и на секој судски службеник во врска со навременото исполнување на нивните задолженија за управување со движењето на предметите во судот. Претседателот на секој суд има и обврска да формира работно тело за управување со движењето на предметите во судот. Со новиот закон, донесен во 2020 година, подетално и таксативно се уредуваат обврските на претседателот на судот и работното тело, како и правилниците кои треба да се донесат.

Работното тело со кое раководи судскиот администратор или лицето определено од претседателот на судот во судовите во кои нема судски администратор е надлежно да изготвува предлог годишен план за управување со движењето на предметите во судот и спречување создавање на заостаток на нерешени предмети или намалување на заостатокот на нерешените предмети и спречување на застојот на движењето на предметите во судот, анализа на причините за застојот во движењето на предметите и предлог-мерки за надминување на состојбите, предлог на внатрешни процедури за одделни процеси при управувањето со движењето на предметите во судот врз основа на процесните дејствија и роковите утврдени во Законот за парничната постапка, Законот за кривичната постапка, Законот за управните спорови, Законот за вонпарнична постапка и Судскиот деловник, и до претседателот на судот да доставува месечен извештај за спроведувањето на годишниот план за управување со движењето на предметите во судот, мерките за спречување на создавањето и намалувањето на заостатокот на нерешени предмети и за застојот на движењето на предметите во судот.¹³⁶

Според Судскиот деловник, со автоматската распределба на предметите се обезбедува секој судија во судот да добие во работа подеднаков број предмети по дефинирани критериуми од Работното тело за стандардизација во Врховниот суд на Република Северна Македонија. Дополнителните критериуми што се користат во автоматската распределба на предметите ги утврдува Работното

134 Консолидиран текст на Закон за судовите, член 99.

135 Закон за управување со движењето на предметите во судовите, Службен Весник на РМ бр. 171/2010.

136 Законот за управување со движењето на предметите во судовите, Службен весник на РМ, бр. 171/2010, член 8

тело за стандардизација. Претседателот на секој суд одредува кои критериуми во автоматизирираниот компјутерски систем за управување со судските предмети се користат при автоматската распределба на предметите во секој оддел и одговорен е за добивање на рамномерен број предмети кај судиите. Претседателот на судот, во годишниот распоред за работа за секој оддел, определува судски службеник од судската писарница кој ќе биде задолжен за автоматската распределба и прераспределба на предметите на судиите¹³⁷. Со Судскиот деловник е уредена распределбата на новоформираните предмети, предавањето на предметите и писмената во работа на судијата и автоматската прераспределба на предметите.

Според Законот за Судски совет, во советот се формира Центар за информатичко – комуникациска технологија, аналитика и статистика (ИКТ). Покрај другите надлежности овој центар е одговорен и за чување на реплицирана база на податоци за Судскиот информатички систем кој е сместен во Врховниот суд на Република Северна Македонија. Центарот на ИКТ ги координира активностите на другите центри за информатика во судството со цел подобрување на софтверските и хардверски решенија.¹³⁸

За целосно и правилно функционирање на АКМИС-от потребна е редовна и навремена контрола над неговата работа од страна на надлежните органи, односно од Судскиот совет, Врховниот суд и Министерството за правда; навремени мерки за спречување на злоупотребата на системот од страна на претседателите на судовите; поведување постапки за одговорност на субјекти вмешани во злоупотребата на системот; оптимизација на АКМИС-от и прилагодување на потребите на судовите; обученост на вработените во ИКТ центарот; интероперабилност кон други органи за полесно добивање разни податоци и услуги; и доволен стручен кадар (судии, стручни соработници и судски администратори).¹³⁹

137 Судски деловник iv. Автоматска распределба на предметите, член 174;

138 Член 103 од Закон за судски совет на РСМ, Службен весник на РСМ бр.102/2019.

139 Институт за човекови права, Злоупотребата на автоматизирираниот компјутерски систем за управувањето со движењето на судските предмети (АКМИС).

2.3.3. Ажурност на судовите

Судскиот совет, во своите годишни извештаи, дава детален приказ на бројот на решени предмети по суд и збирно на ниво на цела држава. Во Годишниот извештај за работата на Судскиот совет, за 2020 година, се заклучува дека судовите, во 2020 година, не успеале да го совладат приливот на предмети и го зголемиле заостатокот за 2.503 предмети. Воедно, од вкупно 34 судови, за ажурни се сметаат 15 суда, додека како неажурни се 19 судови и тоа 2 од апелациските судови и 17 основни судови. Заклучено е дека ваквата состојба се должи пред се на пандемијата со вирусот Ковид-19 во нашата земја.

Треба да се напомене дека во 2019 година, Советот, во соработка со претседателите на судовите, презел конкретни мерки за намалување на заостатокот со старите предмети во судството, постари од три, седум и десет години. За да се намали бројот на постари предмети од 7 и 10 години, со одлука на Советот, преку претседателите на судовите, се задолжени судиите кои постапуваат по ваков вид предмети да изготват план и проекција за решавање на секој предмет¹⁴⁰. Со оваа одлука е придонесено за решавање на старите предмети, и тоа:

- » Во 2019: 59,81% предмети постари од 3 години; 46,03% предмети постари од 3 години и 25,16% предмети постари од 10 години.
- » Во 2020: 48,56% предмети постари од 3 години; 28,3% предмети постари од 3 години; и 19,46% предмети постари од 10 години.

Во однос на ажурноста на судството треба да се напомене и бројот на пополнетост на судските места, односно дека во 2020 година има просечно 8 судии помалку, споредено со 2019 година.

140 Годишен извештај за работата на Судскиот совет на Република Северна Македонија, за 2019 година.

2.3.4. Ефективност на судството во услови на вонредна состојба од КОВИД-19

Состојбата со КОВИД-19 во 2020 година имаше влијание и на ажурноста на судовите. Тоа е констатирано во Годишниот звештај за работата на Судскиот совет на Република Северна Македонија, за 2020 година и во Извештајот за 2020 година на Европската комисија за напредокот на Република Северна Македонија. Со цел сузбивање на пандемијата на КОВИД-19, Владата донесе Уредба за суспендирање на сите рокови за поведување и тековни кривични, граѓански и вонпарнични судски предмети, административни спорови, прекршоци и предлози за извршување или обезбедување на побарувањата до крајот на вонредната состојба, со исклучок на предмети кои се близу до достигнување на застареност. Судовите, исто така, спроведоа превентивни здравствени мерки, а се одржаа и неколку рочишта со помош на интернетот. Следејќи ја уредбата и упатствата од Судскиот совет, мнозинството судови донесоа внатрешни акти за регулирање на својата работа, но отсуствува јасна и прецизна регулатива, како што се заклучува во Извештајот на Европската комисија. Судскиот совет заклучува дека, и покрај преземените мерки за намалување на заостанатите предмети, дел од судовите сепак се оценети како неажурни.

3.

Национални политики
и правна рамка на
транспарентноста,
отчетноста и
ефективноста
на судството,
со фокус на работата
на судската
администрација

3.1. ВОВЕД

Транспарентноста, отчетноста и ефективноста во судството се едни од основните начела во функционирањето на судовите во Република Северна Македонија и поради нивното значење се утврдени меѓустратешки приоритети во Стратегијата за реформи во правосудниот сектор, за периодот 2017- 2022 година¹⁴¹. Овие приоритети за обезбедување транспарентност, отчетност и ефективност во судството е невозможно до крај успешно да се реализираат, доколку не се воспостави транспарентна, отчетна и ефективна судска администрација, која пак е исклучително значаен чинител во обезбедувањето на ефикасното функционирање на судовите. За жал, Стратегијата за реформа на правосудниот сектор не става посебен акцент на судската администрација, па така, освен обврската за усогласување на Законот за судска служба¹⁴², со Законот за вработените во јавниот сектор¹⁴³ и Законот за административни службеници¹⁴⁴, нема други експлицитни мерки во однос на судската администрација.

Во Стратегијата за реформа на администрацијата, за 2018 – 2022 година¹⁴⁵, се предвидени повеќе мерки и активности за транспарентноста, отчетноста и ефективноста за вработените по Законот за вработените во јавниот сектор и Законот за административни службеници. Според класификацијата, која е направена по Законот за вработените во јавниот сектор и Законот за административни службеници, се вклучени и судските службеници, како посебен вид административни службеници. Меѓутоа, анализата на мерките и активностите предвидени во Стратегијата за реформа на администрацијата, за 2018 – 2022 година, се исклучиво фокусирани на администрацијата во органите на управата, што значи дека судската администрација вработена во државен орган е целосно исклучена.

Оттука може да се извлече заклучок дека, и покрај фактот што постојат два клучни стратешки документи во државата кои директно ја тангираат судската администрација, сепак ниту еден од нив не содржи речиси никакви мерки и активности кои би значеле унапредување на состојбата и статусот на судската администрација, како генерално, така и во делот на транспарентноста, отчетноста и ефективноста.

141 Стратегија за реформа на правосудниот сектор, за периодот 2017-2022 година, Министерство за правда на РСМ, 2017. Достапна на https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Strategija%20i%20akciski%20plan_MK-web.pdf

142 Закон за судска служба („Службен весник на РМ“, бр.43/2014)

143 Закон за вработените во јавниот сектор („Службен весник на РСМ“ бр.27/2014 14/2020)

144 Закон за административните службеници („Службен весник на РСМ“ бр.27/2014 14/2020)

145 Стратегија за реформа на јавната администрација, 2018- 2022 година, Министерство за информатичко општество и администрација, 2018 година. Достапна на https://www.mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/strategies/srja_2018-2022_20022018_mk.pdf

Ваквата констатација на национално ниво се пресликува, како на регионално ниво, така и на ниво на Европската унија. Постојат регионални, европски и меѓународни организации кои се насочени кон поддршка на процесите на реформа на јавната администрација и на судството, но ниту тие директно не предвидуваат некои посебни активности, мерки и стандарди за судската администрација.

На крај од овој краток приказ на стратешките документи во однос на транспарентноста, отчетноста и ефективноста на судската администрација треба да се земе предвид и Извештајот на Европската комисија за напредокот на Република Северна Македонија за 2020 година¹⁴⁶, во кој е наведено дека „целосното спроведување на начелата на независност и транспарентност треба да продолжи, особено за да се запрат сите критики за судскиот систем што подлегнува на извршната власт, вклучително и со обезбедување именувањата целосно да бидат засновани на заслугите и компетенциите.“ Но, и овој дел повеќе се однесува на судиите, отколку на судските службеници.

3.1.1. Ефективност во работата на судската администрација

И покрај отсуството на јасна и прецизна стратешка рамка на цели, приоритети, мерки и активности за зајакнување на ефективноста на судската администрација, како еден од значајните елементи на правосудниот сектор, сепак, постојат повеќе закони, но и подзаконски акти кои ги опфаќаат овие прашања и преку кои може да се анализира статусот на судската администрација во однос на овие начела. Истовремено, многу од значајните правни акти во земјава не ја опфаќаат работата на судската администрација. Во продолжение се разгледуваат бројни закони и правни акти и нивниот опсег во врска со транспарентноста и отчетноста на судската администрација.

•• УСТАВОТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Уставот¹⁴⁷ го регулира судството, како целосно посебна и независна гранка на власта, но истиот воопшто не ги споменува судските службеници, односно во него не може да се препознае ниту една законска одредба што се однесува на транспарентноста, отчетноста и ефективноста на судската администрација.

146 Извештај на Европската комисија за Северна Македонија, за 2020 година, Европска комисија, 2020. Достапен на <https://www.sep.gov.mk/post/?id=5657#.YIGrRSORpbU>

147 чл 98-105, Устав на РСМ, донесен на 17 ноември 1991 година, и објавен во „Службен весник на РМ“ број 52 д 22.11.1991 година

•• ЗАКОНОТ ЗА ВРАБОТЕНИТЕ ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

Со Законот за вработените во јавниот сектор се уредуваат општите начела, класификацијата на работните места, евиденцијата, видовите на вработувања, општите права, должностите и одговорностите, мобилноста, како и други општи прашања за вработените во јавниот сектор. Согласно со класификацијата направена во овој закон, судските службеници, како посебен вид административни службеници, се вработени во јавниот сектор. Оттука, за судските службеници, како и за сите останати вработени во јавниот сектор, важат:

- » Начелото на транспарентност и доверливост - Вработените во јавниот сектор (вклучително и судските службеници) при вршењето на работите и на работните задачи се должни да обезбедат пристап до информации од јавен карактер на начин и под услови утврдени со закон.
- » Начело на одговорност - Вработените во јавниот сектор (вклучително и судските службеници) одговараат пред институцијата во која се вработени за последиците од нивното постапување, непостапување или одлучување, односно неодлучување, како и за квалитетот, навременото и ефикасното извршување на доверените надлежности.

•• ЗАКОН ЗА СУДСКА СЛУЖБА

Законот за судска служба е основниот нормативен акт со кој, како *lex specialis*, се уредуваат правата, должностите, одговорностите на судските службеници, системот на плати и надоместоци на плати на судските службеници, а тоа се судските службеници кои имаат статус на административни службеници. Со одредбите на овој закон се регулирани статусни прашања на судските службеници, односно истиот не ја регулира работата на судската администрација, па така, нема одредби кои се однесуваат и со кои се уредува транспарентноста во работата на истата.

Сепак, законот пропишува транспарентни постапки за **вработување на судските службеници**, односно задолжително објавување јавен оглас за вработување на судските службеници на интернет страницата на судот, како и во најмалку два дневни весника, од кои еден е од весниците што се издаваат на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните кои зборуваат службен јазик различен од македонскиот јазик. Понатаму записниците од сите фази на постапката за селекција на судските службеници (административна селекција, стручниот испит за судски службеник и интервјуто), заедно со ранг-листите, како и одлуката за избор на најдобро рангираниот кандидат, задолжително се објавуваат на веб страната на судот што ја спроведува постапката за вработување.

Законот за судска служба, исто така, пропишува и транспарентна **постапка за унапредување**, со објавување на интерниот оглас, записниците од сите фази на селекција и ранг-листите, како и одлуката за унапредување на веб страната на судот што ја спроведува постапката за унапредување.

Во однос на **одговорноста на судските службеници**, Законот за судска служба содржи цела Глава во која, во детали, е пропишана **дисциплинската и материјалната одговорност** на судските службеници. Имено, судскиот службеник е лично одговорен за вршењето на работите и работните задачи од работното место. За повреда на службената должност судскиот службеник **одговара дисциплински**. Она што е важно овде да се напомене е дека, согласно со законот, секој судски службеник и друго лице, во согласност со закон, има право да поднесе иницијатива за покренување на дисциплинска постапка против судски службеник, која треба да биде образложена. Ова значи дека дури и странки и надворешни соработници можат да иницираат постапка за дисциплинска одговорност на судските службеници.

Со одлука за утврдена полесна дисциплинска повреда на судскиот службеник може да му се изрече една од следниве дисциплински мерки:

- » писмена опомена и
- » парична казна во висина од 20% од висината на едномесечниот износ на нето платата исплатена во последниот месец пред полесната дисциплинска повреда, во траење од еден до три месеци.

Со одлука за утврдена потешка дисциплинска повреда, на судскиот службеник може да му се изрече една од следниве дисциплински мерки:

- » парична казна во висина од 30% од висината на едномесечниот износ на нето платата исплатена во последниот месец пред потешката дисциплинска повреда, во траење од еден до шест месеци,
- » распоредување на работно место во непосредно пониско ниво, односно звање, и
- » престанок на работниот однос, кога настапиле штетни последици за судот, а притоа не се утврдени олеснителни околности за судскиот службеник кој го сторил престапот.

Покрај дисциплински, судските службеници одговараат и материјално, доколку при работа или во врска со работата, намерно или од крајна небрежност ќе предизвикаат штета за судот.

Во сите овие постапки против актите на претседателот на судот и судскиот администратор обезбедена е двостепеност на постапката, преку приговори и жалби до Советот за судска служба.

Во однос на **ефективноста во работата** на судската служба, Законот за судска служба исто така содржи посебна Глава со која се регулира управувањето со ефектот на судските службеници. Имено, во судовите е предвидено воспоставување систем за управување со ефектот на судските службеници, кој го сочинуваат утврдување на работните цели и задачи, утврдување на индивидуалниот план за стручно усовршување, како и постапка за оценување на ефектот на судскиот службеник.

Работните цели и задачи на судскиот службеник се утврдуваат врз основа на Годишната програма за работа на судовите. Работните цели и задачи на судскиот

службеник треба да бидат јасни, прецизни, мерливи и со утврдена временска рамка за извршување. Работните цели и задачи се утврдуваат од непосредно претпоставениот судски службеник, во соработка со судскиот службеник, на крајот на постапката на оценување на работните достигнувања, во декември, во тековната година, за наредната година.

Раководниот судски службеник е должен континуирано да го следи ефектот на судските службеници на кои им е претпоставен, во текот на целата година и по потреба да предлага мерки за подобрување на истиот. Како дел од процесот на континуирано следење на ефектот на судскиот службеник, најдоцна до 31 мај во годината, се спроведува полугодишно интервју. Доколку во извештајот за полугодишното интервју, претпоставениот судски службеник, врз основа на докази, утврди дека судскиот службеник не ги исполнил поставените цели, односно покажува незадоволителни резултати за време на полугодишниот период, не покажува потребна стручност и компетентност, има значителни грешки во работата и постапувањето, работните задачи ги извршува ненавремено, односно не покажува интерес за квалитетот на извршувањето на работните задачи, истиот ќе започне постапка за подобрување на ефектот. Во постапката за подобрување на ефектот се предлагаат дополнителни обуки или менторство и се изрекува писмена опомена во која судскиот службеник се предупредува на можноста да биде оценет со негативна оцена, доколку, и покрај укажувањата и предложените мерки до истекот на годината за која се врши оценувањето, не го подобри својот ефект. Судските службеници задолжително се оценуваат еднаш годишно и тоа најдоцна до 1 декември за тековната година. Годишната оценка на судскиот службеник се добива врз основа на оценката на претпоставениот, која учествува со 65%, како и од просечната оценка од четири други судски службеници со кои судскиот службеник непосредно соработувал и тоа двајца на пониско и двајца на исто ниво, како и двајца оценувачи кои не се вработени во судот, а со кои судскиот службеник има непосредна соработка, која учествува со 35%.

Судските службеници за кои годишната оцена е “особено се истакнува”, ќе бидат наградени со бонус во износ од една плата примена во последниот месец во годината во која се вршело оценувањето. На последните 5% судски службеници од ранг-листата со оценки:

- » ќе им престане работниот однос, доколку се оценети со оцена „не задоволува“,
- » ќе им биде намалена платата во износ од 20%, во период од шест месеци, доколку се оценети со оцена „делумно задоволува“ и
- » ќе им биде намалена платата во износ од 10%, во период од шест месеци, доколку спаѓаат во последните 5% од ранг-листата, а не се оценети со оцена „не задоволува“ или „делумно задоволува“.

Меѓутоа донесувањето на Законот за судска служба, во 2014 година, не е доследно проследено и со донесување на соодветни правилници за овие постапки, како подзаконски акти со кои треба да се додефинираат некои фази од овие постапки. Правилникот за оценување¹⁴⁸, Правилникот за дисциплинска одговорност¹⁴⁹, Правилникот за оценување на судските службеници¹⁵⁰, Правилникот за интересен оглас¹⁵¹, Правилникот за дисциплинска одговорност на судските службеници¹⁵², Правилникот за материјална одговорност за судските службеници¹⁵³ и Правилникот за содржината на Годишниот план за обуки на судските службеници¹⁵⁴ од страна на Министерот за правда се донесени во ноември 2020 година, меѓутоа не се усогласени со постапките предвидени во Законот за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор во кои само во класификацијата е споменета судската служба како посебен вид администрација, па оттаму истите, во голем дел, не се усогласени и со одредбите од Законот за судска служба, така што, во некои делови се неприменливи.

•• КОДЕКС НА ЕТИКА НА ВРАБОТЕНИТЕ ВО СУДСКАТА СЛУЖБА

Врз основа на Законот за судска служба, преку Здружението на судската администрација, донесен е Кодекс на етика за вработените во судската служба. Согласно со овој Кодекс¹⁵⁵, вработениот во судската служба, при вршењето на работите и работните задачи се води од следните основни принципи: професионалност, одговорност, стручност, совесност, ефикасност, ефективност, навременост, уредност и чесност. Кодексот содржи само декларативни одредби, но не содржи никакви дефиниции за тоа што значи одговорност и ефективност во работата на судската служба.

148 Правилник за начинот на спроведување на полугодишното интервју, формата и содржината на извештајот, начинот на оценување на судскиот службеник, формата и содржината на обрасците за оценување, формата и содржината на извештајот, со ранг-листа на годишни оценки, како и содржината на извештаите и начинот на оценување на судските службеници, во други околности („Службен весник на РСМ“ бр.275/2020)

149 Правилник за начинот на водење на дисциплинската постапка за потешка дисциплинска повреда („Службен весник на РСМ“, бр.275/2020)

150 Правилник за начинот на спроведување на полугодишното интервју, формата и содржината на извештајот, начинот на оценување на судскиот службеник, формата и содржината на обрасците на оценување, формата и содржината на извештајот со ранг-листа на годишни оценки, како и содржината на извештаите и начинот на оценување на судските службеници во други околности („Службен весник на РСМ“, бр.275/2020)

151 Правилник за формата и содржината на интерниот оглас, начинот на поднесување на пријавата за унапредување, начинот на спроведување на административната селекција и интервјуто, како и начинот на нивно бодирање и максималниот број бодови од постапката за селекција во зависност од категориите на работно место за кои е објавен интерниот оглас („Службен весник на РСМ“ бр.275/2020)

152 Правилник за начинот на водење на дисциплинската постапка за потешка дисциплинска повреда („Службен весник на РСМ“, бр.275/2020)

153 Правилник за начинот на водењето на постапката за утврдување материјална одговорност на судските службеници („Службен весник на РСМ“, бр.275/2020)

154 Правилник за содржината и формата на Годишниот план за обука на судските службеници („Службен весник на РСМ“, бр.275/2020)

155 Кодекс на етика за вработените во судската служба - 15 септември 2010 година

•• ЗАКОН ЗА СУДОВИТЕ

Законот за судовите¹⁵⁶ е системки закон кој ја регулира организацијата и работата на судовите. Согласно со овој закон, судската служба ја сочинуваат судските службеници, лицата вработени во судовите кои вршат технички и помошни работи и судската полиција, чии права, должности, одговорности, систем на плати и надоместоци на плати, како и управувањето со судските предмети се уредуваат со закон. Судската служба работите утврдени со закон ги извршува согласно со начелата на законитост, професионалност, одговорност, ефикасност, економичност и транспарентност. Судските службеници, во рамките на својата надлежност, во постапките пред судовите се должни да им обезбедат на граѓаните ефикасно и законито остварување на нивните уставни слободи, права и интереси.

Освен овие прашања, овој закон не содржи дополнителни одредби за судските службеници, односно се' останато се однесува на судовите и пред се' на статусот на судиите.

•• СУДСКИ ДЕЛОВНИК

Судскиот деловник¹⁵⁷ е донесен врз основа на член 84, став 1 од Законот за судовите, во 2013 година, а има и Деловник за изменување и дополнување на Судскиот деловник, донесен во 2014 година¹⁵⁸, донесени од министерот за правда, по претходно прибавено мислење од Општата седница на Врховниот суд. Со Судскиот деловник се уредуваат внатрешната организација на судовите, начинот на работењето на судовите, водењето на евиденции за предметите, водењето уписници и други помошни книги и книги за евиденција, постапувањето со списите, обрасците, работата по меѓународната правна помош и постапувањето по претставките и предлозите, повикувањето и распоредувањето на судиите - поротниците, поставувањето на постојаните судски преведувачи, толкувачи и вешти лица, водењето статистика и евиденција и стручното усовршување на кадрите, правилата за односи со јавноста, посебните ознаки на судските возила, информатичкиот систем во судовите, аудиовизуелното снимање расправа, како и други прашања од значење за работата на судовите. Внатрешното работење на судовите обезбедува законито, навремено и ефикасно вршење на функцијата, како и непречено, во разумен рок и економично остварување на правата и обврските на странките.

156 Законот за судовите („Службен весник на РМ“ бр.102/2019 и “Службен весник на РСМ” бр.96/2019)

157 Судски деловник („Службен весник на РМ“ бр.66/2013)

158 Деловник за изменување и дополнување на Судски деловник (Службен весник на РМ“ бр.114/2014)

Претседателот на судот ги врши работите од делокругот на судската управа, ја организира работата, раководи и управува со судот. Претседателот на судот се грижи за обезбедување на неопходните кадровски, технички и организациски услови за функционирање на автоматизираниот компјутерски систем за управување со судските предмети.

Судскиот администратор му помага на претседателот на судот во вршењето на работите од судската управа, во спроведувањето на овој деловник и раководи со формираното работно тело за управување со движењето на предметите во судот.

Судскиот администратор раководи со судската служба во судот и ја организира работата на судските службеници во судот, освен за судската полиција.

Во однос на транспарентноста и отчетноста, значајна е обврската за судовите да прибираат, средуваат и доставуваат статистички податоци за својата работа на пропишан образец, статистички прашалник или дефиниран електронски формат. Статистичките податоци, во определени рокови, судовите ги презентираат врз основа на податоците во електронското досие за предметите. Статистичките податоци се доставуваат до повисоките судови, до Судскиот совет на Република Македонија, Советот на јавни обвинители на Република Македонија, Министерството за правда и Државниот завод за статистика. Судовите може да доставуваат унифицирани месечни, квартални, полугодишни и годишни извештаи за работата на судовите. Во насока на отчетноста на судовите е и обврската статистичкиот извештај за работата на судовите кој се изготвува за Судскиот совет на Република Северна Македонија да се креира по завршувањето на секој месец автоматски од електронските досиеа на предметите. Овие извештаи се добиваат на ниво на суд. Податоците се групирани по вид на предмет.

Согласно со Законот за судовите, Годишниот извештај за работата на Врховниот суд на Република Северна Македонија се усвојува на Општа седница и истиот се објавува на веб страната на судот.

Годишните извештаи за работата на судовите се разгледуваат на Општа седница на Врховниот суд, на која се повикуваат претседателите на апелациските судови, а во одделни случаи и претседателите на сите или на одделни основни судови.

Општата седница, по разгледување на извештаите, за секој суд дава своја оценка во вид на заклучок во однос на ефикасноста на судот, квалитетот на работата, ангажираноста на судиите, состојбата со човечките ресурси, техничката опременост и условите за работа. Усвоените оценки и заклучоци на Општа седница се објавуваат на веб страната на Врховниот суд на Република Северна Македонија.

•• ЗАКОН ЗА СУДСКИОТ БУЏЕТ

Законот за судскиот буџет¹⁵⁹ не содржи одредби кои се однесуваат на транспарентноста, одговорноста и ефективноста на судската администрација, односно со овој закон се уредува постапката за изготвување, утврдување и извршување на судскиот буџет и основањето и работењето на Судскиот буџетски совет. Со судскиот буџет се обезбедува стабилно, долгорочно, рамномерно и соодветно финансирање на судската власт, а се' со цел да се обезбеди нејзината уставна и законска независност и самостојност.

Преку овој закон може да се анализира ефективноста на судската администрација, затоа што, регулираноста на платите и надоместоците на плата на судските службеници директно влијаат и на нивната ефективност во работењето.

Во анализираниот период може да се констатира дека измената на Законот за судска служба, која не се случува уште од 2014 година, и покрај тоа што во усвоената Стратегија и Акцискиот план се дадени рокови, делот во однос на посебните надоместоци на плата коишто претходно беа обезбедени за судиите, а истите беа предвидени и во Законот за јавнообвинителските службеници, судската администрација го издејствува со штрајк. Тоа подразбира прекин на работата на администрацијата, функционирање на судовите само по итните предмети, што најдиректно влијае на ефикасното вршење на работите на судската администрација, а преку тоа и на неефикасното функционирање на судовите во вршењето на правораздавањето и обезбедувањето навремена и ефикасна заштита на правата и слободите на граѓаните.

Преку овој закон посредно треба да се анализира состојбата со ефективноста на судската администрација во однос на соодветната **пополнетост на работните места и унапредувањата**. Имено, недефинираниот статус на судската администрација, во однос на Законот за административните службеници и Законот за вработените во јавниот сектор, односно само во класификацијата како административни службеници од посебен вид, доведува до колизија со одредбите од Законот за судска служба во однос на годишните планови за вработувања. Согласно со цитираните закони, Годишниот план за вработување во сите судови, преку стручната служба на Судско-буџетскиот совет, се доставува на одобрување во Министерството за информатичко општество и администрација. Бидејќи и тука постои колизија со одредбите од Законот за судска служба, во однос на роковите во кои треба да се достави истиот, постапката е многу бавна и не може да одговори на потребите во судовите за соодветно и поитно пополнување на неопходните и упразнетите работни места. Во изминатите години се забележува тренд на упразнување на работните места во судовите, поради разни објективни и субјективни причини. Бидејќи упразнетите места не се проследени со соодветно пополнување на истите, доаѓа до преоптовареност на судските службеници со вршење на повеќе работи и работни задачи, што секако влијае на ефективноста во работењето.

¹⁵⁹ Законот за судски буџет („Службен весник на РМ“ бр.60/03, 37/06, 103/08, 145/10)

Поради недонесувањето на Правилникот за интерен оглас, предвиден во Законот за судска служба од 2014 година, целосно се оневозможени процесите на унапредување на судските службеници, па оттаму и незадоволство кое повторно секако влијае на ефективностата на работењето и на одливот и упразнувањето на работните места.

Значаен чинител во одредени сегменти во однос на обезбедувањето на транспарентноста, отчетноста и ефективностата се судските администратори во судовите. Меѓутоа недостатоците и недефинираните одредби во Законот за судска служба, во однос на пополнувањето на овие работни места и во однос на изборот на судските администратори, е причина што во некои судови подолго време не се избрани судски администратори.

Судските администратори го сочинуваат Советот на судска служба, а тој совет одлучува, во втор степен, по жалби и приговори, поднесени против одлуки на Судскиот администратор или на претседателот на судот за прием и престанок на работен однос, по жалби и приговори поднесени против одлуки на судскиот администратор или претседателот на судот во делокруг на нивното работење, во дисциплински постапки, по жалби и приговори за остварување права од работен однос на вработените во судската служба и дава согласност за актите за внатрешната организација и систематизација на работните места.

Во составот на Советот на судска служба 5/пет члена се со траен мандат, а долг временски период, или воопшто, не се пополнети местата судски администратор во Вишиот управен суд, Управниот суд и Апелациониот суд Гостивар, како и во некои основни судови со проширена надлежност, кои, со мандат од 2/две години, ротираат како членови на Советот на судската служба. Ова го доведува во прашање ефикасното функционирање на Советот за судска служба, кој одлучува во втор степен во постапките за кои претходно е констатирано дека се дефинирани како транспарентни во Законот за судска служба, а преку кои може да се анализира отчетноста и ефикасноста на судската служба.

•• **ЗАКОН ЗА СУДСКИ СОВЕТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА¹⁶⁰**

Со овој закон се уредуваат постапката за изборот на Судскиот совет на Република Северна Македонија, начинот на остварување на неговите функции, изборот, престанокот и разрешувањето на судија и судија-поротник, постапката за утврдување одговорност на судија или претседател на суд, утврдувањето нестручно и несовесно вршење на судиската функција, следењето и оценувањето на работата на судиите, начинот на работа и одлучувањето и другите прашања поврзани со работата на Судскиот совет на Република Северна Македонија. Од самиот предмет на регулирање се гледа дека овој закон не засега во работата на судските службеници, иако е од исклучителна важност за правосудниот систем.

¹⁶⁰ Законот за судски совет („Службен весник на РСМ“ бр.102/2019)

3.2. ТРАНСПАРЕНТНОСТ И ОТЧЕТНОСТ ВО РАБОТАТА НА СУДСКАТА АДМИНИСТРАЦИЈА

Во насока на отвореноста и транспарентноста во работата, претседателот на судот е должен да определи ден за прием на странки во судот во текот на работната недела. Времето за прием се објавува на судската огласна табла и пред влезот на работната просторија во која се примаат странките. Странките и другите лица, на кои, заради оддалеченост или од други оправдани причини им е отежнато повторното доаѓање во судот, може да се примаат и вон времето определено за прием на странки. Во судската писарница се даваат известувања врз основа на податоците од предметот. Известувањата се ограничуваат само на основни податоци за предметот: бројот на предметот, судијата кој постапува по предметот, во која фаза е постапката по предметот. Судскиот службеник од судската писарница за податоците може телефонски да комуницира со судските службеници од другите судови. Известувањата можат да се даваат и по телефон, по електронска пошта и писмено, на трошок на странката која ги бара. Објаснувања во однос на правилноста на судските дејствија, на одлуките, како и за евентуалниот исход на спорот не се дозволени. Претседателот, судиите и судските службеници во судот ги овозможуваат потребните услови за јавност на работата на судот и соодветен пристап на медиумите, за актуелните информации и постапките кои се водат во судот, водејќи сметка за интересите на постапката, приватноста и безбедноста на учесниците во истата. Времето, местото и предметот на судењето секојдневно се објавуваат на видно место, пред просторијата во која се одржува судењето и на видео огласна табла. За судењата за кои постои поголемо интересирање во јавноста, судската управа обезбедува просторија за прием на поголем број лица, а судскиот совет, по налог на претседателот на судот, го одржува судењето во обезбедената просторија.

Обезбедувањето на начелото на транспарентност во функционирањето на судовите воглавно се остварува преку четири сегменти:

- » Канцеларија за односи со јавноста;
- » Слободен пристап до информации од јавен карактер;
- » Одговорно лице – портпарол на судот;
- » Web страна на судот.

•• **КАНЦЕЛАРИЈА ЗА ОДНОСИ СО ЈАВНОСТА**

Согласно со Законот за управување со движење на предметите во судовите¹⁶¹, во судовите задолжително се формира Канцеларија за односи со јавноста, која, по поднесено барање на заинтересирано лице, доставува анонимизиран примерок од бараната одлука објавена на веб-страницата на судот, согласно со закон.

Податоците укажуваат дека во овие канцеларии минимални се обраќањата на граѓаните, а во некои судови такви обраќања воопшто нема од граѓаните.

•• **ЗАКОН ЗА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР**

Со овој закон се уредуваат условите, начинот и постапката за остварување на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер со кои располагаат органите на државната власт и други органи и организации утврдени со закон, органите на општините, градот Скопје и општините во градот Скопје, установите и јавните служби, јавните претпријатија, правните и физичките лица што вршат јавни овластувања утврдени со закон и дејности од јавен интерес и политичките партии во делот на приходите и расходите. Со оглед на фактот дека судовите се органи на државна власт, овој закон ја регулира и работата на судовите во однос на транспарентноста, односно начинот и постапката за остварување на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер. Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер е клучниот закон кој треба да обезбеди транспарентност во работата на сите институции на јавниот сектор, вклучително и на судовите.

Слободен пристап до информации имаат сите правни и физички лица. Судовите се должни да определат едно или повеќе службени лица (судски службеници) за посредување при остварувањето на правото на слободен пристап до информации. Судовите се должни јавно да ги објават податоците за судскиот службеник кој е одговорен за посредување со информации. Судскиот службеник за посредување со информации од јавен карактер контактира и ги дава потребните информации и му помага на барателот на информации. За таа цел тој треба да води посебна евиденција за примањето барања за информации, како и за чувањето и давањето на информациите. Судовите се должни редовно да водат и да ја ажурираат листата на информации со кои тие располагаат и да ги објавуваат на начин достапен за јавноста (интернет страница, огласна табла и друго).

Судовите се должни за барателите да обезбедат простории за увид во бараните информации, а судските службеници за посредување со информации се должни да им укажуваат помош при барањето на информациите, во согласност со овој и друг закон.

¹⁶¹ Закон за управување со движење на предметите во судовите („Службен весник на РСМ“ бр.42/2020)

Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер¹⁶² содржи одредби за прекршочна одговорност за претседателот на судот и судскиот службеник кој е овластен да посредува со информации од јавен карактер, доколку не ги извршуваат своите законски обврски во однос на слободниот пристап до информации од јавен карактер.

Годишниот извештај за работата кој го подготвуваат одговорните лица кои се определени за посредување при остварување на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер, согласно со законот, задолжително се објавува на страната на судот и може да се констатира дека по овој основ има многу повеќе поднесени барања, во споредба со Канцеларијата за односи со јавност.

•• *ОДГОВОРНО ЛИЦЕ – ПОРТПАРОЛ НА СУДОТ*

Портпаролските служби се понови во судовите и не се воспоставени во сите судови. Функцијата на портпарол ја вршат и самите претседатели на судовите или од нив определени судии.

Основното начело за јавност и транспарентност на судските постапки поблиску се уредува со Законите за одделните постапки (ЗКП, ЗПП...) и Судскиот деловник.

Со цел отворено и објективно информирање на јавноста за работата на судот преку средствата за јавно информирање, претседателот на судот или лице одговорно за односи со јавноста, определено од претседателот на судот, дава информации за работата на судот, односно за текот на постапката по конкретен предмет.

По барање на претседателот на судот или на лицето одговорно за односи со јавноста, овластените судски службеници, претседателот на советот, судијата-поединец или советот кој постапува по предметот, навремено ги доставуваат бараните податоци. Податоците во известувањата мора да бидат точни. Не се соопштуваат класифицираните информации и информациите со соодветен степен на тајност, согласно со закон.

Проактивната улога на портпаролите на судовите, во рамките на националната правна рамка со која е уредено постапувањето на судовите во комуникацијата со јавноста и медиумите, е од исклучително значење. Преку транспарентноста и континуираното информирање на јавноста се јакне довербата на граѓаните во судството, бидејќи, во спротивно, граѓаните се соочуваат со сериозни предизвици во обезбедувањето навремена и фер правда. Во недостиг на правна рамка за постапувањето на портпаролите во судовите, едукацијата се обезбедува преку обуки на Академијата за судии и јавни обвинители и други проекти.

¹⁶² Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер („Службен весник на РСМ“ бр.101/2019)

•• **WEB СТРАНА НА СУДОТ**

Судот е должен да ја информира јавноста преку својата web страна со објавување:

- » На податоците од неговите надлежности кои ги извршува, односно му се утврдени со закон,
- » На основните податоци за контакт со судот и тоа: назив, адреса, телефонски број, број на факс, е-маил адреса и адресата на интернет страницата,
- » На податоците за претседателот на судот, судиите и судскиот администратор (биографија, податоци за контакт и друго),
- » На основните податоци за контакт со судскиот службеник за посредување со информации и тоа: име и презиме, е-маил адреса и телефонски број,
- » На основните податоци за контакт со лице овластено за заштитено внатрешно пријавување и тоа: име и презиме, е-маил адреса и телефонски број,
- » На список на лица вработени во судот со позиција, службен е-маил и службен телефон,
- » На законите кои се однесуваат на надлежноста на судот, поврзани со регистарот на прописи објавени во службеното гласило,
- » На прописите што во рамки на својата надлежност ги донесува судот во вид на подзаконски акт: правилници (правилник за внатрешна организација, правилник за систематизација на работните места, правилник за заштитено внатрешно пријавување и друго), наредби, упатства, планови, програми, решенија, пресуди и други видови акти за извршување на законите и други прописи, кога за тоа се овластени со закон,
- » На органограм за внатрешна организација,
- » На годишни планови и програми за работа,
- » На годишен Буџет и завршна сметка,
- » На годишни финансиски планови по квартали и програми за реализација на буџетот,
- » На ревизорски извештај,
- » На видови услуги кои ги даваат имателите на информации (информации за физичката достапност за остварување на услугите и информации за е-услугите, податоците за законските основи, називот на услугите, документите и податоците потребни за остварување на секоја од услугите, механизмите за правна заштита и други релевантни податоци),
- » На тарифници за надоместоци за издавање реални акти (потврди и уверенија),
- » На начинот на поднесување барање за пристап до информации (начин на поднесување усно и писмено барање за пристап до информации, како и барање поднесено по електронски пат),
- » На целокупната документација за јавните набавки,
- » На предлог-програми, програми, ставови, мислења, студии и други слични документи кои се однесуваат на актите од надлежноста на имателот на информации, соопштенија до јавноста за работи преземени од нивната интернет страница во согласност со законските надлежности, информативни билтени, службени гласила, ако се обврска, согласно со закон и друго,

- » На извештаи за работа кои ги поднесуваат до органите надлежни за спроведување контрола и надзор,
- » На статистички податоци за работата, како и други информации, акти и мерки со кои се влијае на животот и работата на граѓаните и кои произлегуваат од надлежноста и работата на судот и
- » други информации кои произлегуваат од надлежноста и работата на судот.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Од наодите за меѓународната рамка за **транспарентноста, отчетноста и ефективноста на судството** произлегува дека, на регионално ниво, постојат навистина голем број правни инструменти и институционални механизми, главно вообличени во рамки на системот на Советот на Европа, преку кои се воспоставени и континуирано се надградуваат стандардите кои се однесуваат на транспарентноста, отчетноста и ефективноста на судството.

Иако станува збор за необврзувачки документи, кои влегуваат во категоријата на т.н. „меко право“, тие сепак имаат огромен авторитет, поаѓајќи од високиот експертски капацитет кој истите ги формулира и елаборира. Истовремено, и практиката на Европскиот суд за човекови права има одреден ефект на нејзина имплементација и надвор од односите помеѓу конкретните страни во определени предмети и се наметнува како извор на правото во сите национални правни системи.

Оттука, сите изложени ставови и гледишта на КСЕС и ЕСЧП треба да бидат сериозно земени предвид при обликувањето на домашните правосудни политики, како водилки во изготвувањето на стратешките документи и релевантните закони и подзаконски акти, но и при преземањето конкретни оперативни дејствија на ниво на судовите во државава, или пак, при секојдневното работење на судиите и припадниците на судската администрација.

Вонивната срж сенаоѓа заложбата за унапредување на ефективноста во постапувањето и одлучувањето на судиите, преку правилното распоредување на товарот на обврските помеѓу судиите и судската администрација, употребата на новите технологии, поедноставувањето и намалувањето на траењето на постапките, како и јакнењето на транспарентноста, преку приближување на начинот на функционирање на судскиот систем до пошироката јавност, но и преку споделување на информациите за конкретни судски процеси и нивниот исход.

Конечно, сите напори да се обезбеди ефективност, транспарентност и отчетност на судството, на кои упатуваат стандардите воспоставени на меѓународно ниво, треба да бидат видливи и во услови на справување со здравствена криза, каква што е пандемијата Ковид-19, кога од претседателите на судовите, судиите и органите одговорни за управување со судовите се очекува да продолжат да ги следат и да управуваат со предметите во согласност со нивните одговорности, дури и од далечина, а што подразбира и судење на предметите со приоритет и воспоставување план за совладување на одложувањата на рочиштата, подобро и пофлексибилно распределување на ресурсите,¹⁶³ како и преиспитување на некои аспекти на традиционалното судско функционирање.¹⁶⁴

Транспарентноста, отчетноста и ефикасноста, како принципи во работата на судиите и институциите поврзани со работата на судиите, се основа за остварување на човековите права. Правната рамка во Република Северна Македонија ги содржи основите за регулирање на овие принципи, кои понатаму можат да се надградуваат за целосно усогласување со меѓународните стандарди, а со тоа да се обезбеди и соодветна заштита на човековите права.

Јавноста во работата на судиите е гарантирана со Уставот на Република Северна Македонија и со процесните закони. Се гарантира транспарентноста во судските постапки, а исклучоците се точно утврдени со закон. Сепак, со цел да се зголеми професионалната и јавната одговорност на судиите, потребно е понатамошно подобрување во делот кој се однесува на објавувањето на пресудите на интернет, снимањето на рочиштата, како и постоење на целосно функционални и транспарентни канцеларии за односи со јавноста во судовите. Воедно, дополнителни информации за годишните извештаи на Судскиот совет во однос на суштината на барањата за одговорност на судиите, ќе придонесат за зголемена транспарентност и отчетност на судиите.

Иако има подобрување во однос на ажурноста во работата на судовите, сепак, потребно е понатамошно подобрување на нивната ажурност и совладување на приливот на предмети. На ажурноста на судовите влијае и фактот дека сите судиски места не се пополнети, односно дека во 2020 година има просечно 8 судии помалку, споредено со 2019 година.

АКМИС-от, како автоматизиран систем, приднесува за зголемување на ефективноста на судството, но потребни се понатамошни мерки за целосно и правилно функционирање на АКМИС-от, како и редовна и навремена контрола над неговата работата.

163 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), CEPEJ Declaration: Lessons Learnt and Challenges Faced by the Judiciary during and after the Covid-19 Pandemic, Ad hoc virtual CEPEJ plenary meeting, Strasbourg, 10 June 2020, CEPEJ (2020)8rev, Принцип 4

164 Ibid, Принцип 7

Работата на судовите и судиите за време на пандемија укажа на недостатоците во функционирањето на судскиот систем во вонредни услови, како и дека е потребно да се обезбедат дополнителни законодавни и технички улови за работа на судовите во време на пандемија.

Доколку се земе предвид сето претходно наведено во односна моменталната состојба со транспарентноста, одговорноста и отчетноста на судската администрација, може да се извлече заклучок дека не постои јасно воспоставена стратешка рамка што ја опфаќа судската администрација, вклучително и прашањата за транспарентност, отчетност и ефективност. Прашањата за транспарентност и отчетност на судската администрација се уредени со повеќе законски и подзаконски акти, кои не се меѓусебно поврзани, поради што и следењето на севкупната регулатива е премногу комплексно, дури и за самите судски службеници. Од тие причини и нивното доследно спроведување во практика е доста отежнато.

За разлика од прашањето за транспарентност и отчетност, не постои ниту законска дефиниција, ниту воспоставен законски механизам за следење на ефективноста на судската администрација. Дури и постапката за управување со ефектот и оценување на судските службеници не е кохерентна и поврзана со ефективноста во нивната работа, поради што и самото оценување не се базира на соодветни критериуми и не може да биде објективно. Ова дотолку повеќе што истото треба да го спроведуваат раководни судски службеници и други непосредно одговорни судски службеници, а тие места, во голема мера, во судовите не се пополнети. Законот за судска служба содржи повеќе одредби кои се однесуваат на транспарентноста, отчетноста и ефективноста, меѓутоа истите не се добро систематизирани и не се меѓусебно поврзани. Етичкиот кодекс е премногу општ и декларативен, поради што не може да претставува солидна основа за транспарентно, отчетно и ефективно работење на судската администрација. Судскиот деловник содржи повеќе одредби кои се однесуваат пред сè на транспарентноста во работата на судовите, но има само малку, или воопшто нема одредби за отчетноста и ефективноста. Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер е солидна основа за целосна транспарентност во работата на сите државни органи и судовите. Сепак, ако се направи споредба на обврските кои за судовите се содржани во овој закон, со она што е објавено на веб страните на судовите, може да се изведе заклучок дека судовите воопшто ја немаат усогласено својата работа со овој закон, а тоа пак укажува или на недоволно познавање на обврските, или на немање капацитети на судската администрација да одговори на обврските од овој закон.

ПРЕПОРАКИ

Врз основа на сознанијата за меѓународната рамка за транспарентноста, отчетноста и ефективноста на судството, може да бидат формулирани следниве препораки кои би можеле да бидат од суштинско значење за надминување на идентификуваните недостатоци и унапредување на актуелните состојби, на национално ниво:

- » Да се прибегне кон воспоставување систем за поефикасно управување со предметите од страна на секој поединечен судија и зајакната улога на претседателите на судовите во тој дел. Воедно, да се спроведат системски реформи во насока на дигитализација на судовите, специјализација на судиите и намалување на обемот на предмети во судовите, како резултат на позачестено користење на медијацијата и другите облици на алтернативно решавање на спорите.
- » Да се следи и доследно да се применува практиката на Европскиот суд за човекови права при постапувањето на Врховниот суд, кога одлучува по барањата за заштита на правото на судење во разумен рок, со што би се избегнале повреди на члено 6, став 1 од ЕКЧП и би се ризикувало ЕСЧП да ја преиспита ефективноста на овој правен лек, односно истиот да го прогласи за неделотворен.
- » Да се пристапи кон градење потесни релации помеѓу судовите и медиумите, од една, и судовите и пошироката јавност, од друга страна, согласно со ставовите изразени во Мислењето бр.7 (2005) на КЕС, при што поголема улога во тоа ќе преземат не само судиите, туку и претседателите на судовите, како што наложува Мислењето бр. 19 (2016) на КЕС.
- » Воедно, да се следи и доследно да се применува практиката на Европскиот суд за човекови права, во поглед на стандардите за јавност на судските постапки, со цел да се избегнат идни повреди на член 6, став 1 од ЕКЧП од тој аспект.
- » Во согласност со Мислењето бр.22 (2019) на КЕС и останатите релевантни инструменти на Советот на Европа, би можело да се размисли за преземање чекори во насока на зајакнување на ефикасноста и ефективноста на судството, преку јасна распределба на задачите помеѓу судиите, стручните соработници, советниците и административниот кадар во судовите, со цел да се осигура дека судиите се посветени на донесувањето и изготвката на одлуките во најсложените предмети, додека припадниците на стручната судска администрација се активно вклучени во изготвувањето на одлуки во повторувачките и рутинските предмети, но сепак се под надзор на судијата. Извршувањето на административните задачи му е доверено исклучиво на административниот кадар.
- » Потребно е да се пристапи кон јакнење на капацитетите на стручниот судски кадар, преку негова континуирана обука и едукација, следење и менторирање на неговата работа од страна на судиите и поистакнатите членови на судската администрација, како и да се овозможи негово унапредување во соодветни звања и понатамошен избор во судии, со цел да се осигура правилно искористување на кадровските ресурси во судството, во функција на негова зголемена ефикасност и ефективност.

Врз основа на сознанијата за националната правна рамка на транспарентноста, отчетноста и ефективноста на судството, со фокус на работата на судиите, **може да бидат формулирани следниве препораки:**

- » Да се зајакне транспарентноста на судовите преку функционалност на канцелариите за односи со јавноста.
- » Да се обезбеди јавност преку објавување на судските пресуди на интернет, внимавајќи на заштитата на личните подаци.
- » Да се обезбеди достапност на причините/образложението за избор или унапредување на судиите и претседателите на судовите.
- » Да се обезбеди достапност до причините за утврдување одговорност на судијата или претседателот на суд во годишните извештаи за работа на Судскиот совет.
- » Да се обезбеди соодветно пополнување на празните судиски места.
- » Да се обезбеди редовна контрола на работењето на АКМИС-от.
- » Потребна е оптимизација на АКМИС-от и прилагодување кон потребите на судовите.
- » Да се обезбеди соодветна обученост на вработените во ИКТ центарот.
- » Да се обезбеди интероперабилност на АКМИС-от кон други органи, за полесно добивање разни податоци и услуги.
- » Да се обезбеди спроведување на препораките на ОБСЕ/ОДИХР за работа на судовите во услови на пандемија.

Врз основа на сознанијата за националната правна рамка на транспарентноста, отчетноста и ефективноста на судството, со фокус на работата на судската администрација, **може да бидат формулирани следниве препораки:**

- » Да се препознае и признае важната улога на судските службеници во судскиот систем, а со тоа и да се потенцира потребата, во тековната реформа на судскиот систем, да се посвети посебно внимание токму на судската администрација.
- » Потребно е да се прифати модерен приод, да се зголеми ефикасноста, да се обезбедат подобри услови за работа, но и финансиска мотивираност со цел постигнување на целосна професионализација на судската администрација.
- » Да се потврди значењето на судските службеници, со нивното опфаќање во стратешката рамка што се однесува на реформата на правосудството, со утврдување јасни стратешки цели и активности за унапредување на целокупниот статус на судската администрација, вклучително и во делот на транспарентност, отчетност и ефективност.
- » Да се ревидира целосно Законот за судска служба и во истиот, на систематски начин, да се регулираат сите прашања од значење за статусот на судската служба, вклучително и прашањата за транспарентност, отчетност и ефективност, со изземање на судските службеници од Законот за административни службеници и Законот за вработени во јавен сектор, како и донесување соодветни подзаконски акти.
- » Да се усолгаси работата на судовите со Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер и/или на капацитетите на судската администрација да се одговори според обврските од овој закон.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Consultative Council of European Judges, Magna Carta of Judges (Fundamental Principles), Strasbourg, 17 November 2010, CCJE (2010)3 Final
- Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No 2 (2001) of the Consultative Council of European States (CCJE) for the Attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Funding and Management of Courts with Reference to the Efficiency of the Judiciary and to Article 6 of the European Convention on Human Rights, Strasbourg, 23 November 2001, CCJE (2001) OP N°2
- Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No. 6 on Fair trial within a Reasonable Time and Judge's Role in Trials taking into account Alternative Means of Dispute Settlement, as adopted by the CCJE at its 5th meeting (Strasbourg, 22-24 November 2004), CCJE (2004) OP No. 6
- Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No. 7 (2005) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) "On Justice and Society", adopted by the CCJE at its 6th meeting (Strasbourg, 23-25 November 2005), CCJE (2005) OP No. 7
- Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No. 11 (2008) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Quality of Judicial Decisions, Strasbourg, 18 December 2008, CCJE(2008)5
- Consultative Council of European Judges (CCJE), *Opinion No. 17 (2014) on the Evaluation of Judges' Work, the Quality of Justice and Respect for Judicial Independence*, Strasbourg, 24 October 2014, CCJE(2014)2
- Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No.19 (2016) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on the Role of Court Presidents, Strasbourg, 10 November 2016, CCJE(2016)2
- Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No.22 (2019) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on the Role of Judicial Assistants, Strasbourg, 7 November 2019, CCJE (2019)6
- Council of Europe, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (civil limb), Updated on 31 August 2020, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf
- Council of Europe, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (criminal limb), Updated on 31 August 2020, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf
- Council of Europe, Recommendation No. R (86) 12 of the Committee of Ministers to Member States concerning Measures to Prevent and Reduce the Excessive Workload in the Courts (Adopted by the Committee of Ministers on 16 September 1986 at the 399th meeting of the Ministers' Deputies)

- Council of Europe, Recommendation No. R (94) 12 of the Committee of Ministers to Member States on the Independence, Efficiency and Role of Judges (Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 1994 at the 518th meeting of the Ministers' Deputies)
- Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2010)12, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17 November 2010
- Council of Europe, Working Party on Institutional Reforms (GT-REF.INST), Strasbourg, 9 April 2009, Survey of steering and ad hoc committees: Overview of the survey of six steering and ad hoc committees whose terms of reference expire in 2009 ([GT-REF.INST\(2009\)1-final](#))
- European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), CEPEJ Declaration: Lessons Learnt and Challenges Faced by the Judiciary during and after the Covid-19 Pandemic, Ad hoc virtual CEPEJ plenary meeting, Strasbourg, 10 June 2020, CEPEJ (2020)8rev
- European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), European Judicial Systems: Efficiency and Quality of Justice CEPEJ STUDIES No. 26, 2018 Edition (2016 Data), <https://rm.coe.int/rapport-avec-couv-18-09-2018-en/16808def9c>
- European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Revised Saturn Guidelines for Judicial Time Management (3rd revision), as adopted at the 31th plenary meeting of the CEPEJ, Strasbourg, 3 and 4 December 2018
- European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Working Group on Judicial Time Management (CEPEJ-SATURN), Time Requirements arising from Articles 5 and 6 of the European Convention on Human Rights: Implementation Manual for Criminal Cases, Strasbourg, 15 May 2020, CEPEJ-SATURN(2019)3Rev, <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-work/saturn-centre-for-judicial-time-management>
- European Union, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, The EU Justice Scoreboard: A Tool to Promote Effective Justice and Growth, COM/2013/0160 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52013DC0160>
- Закон за судовите (Сл. весник на Р. Македонија бр. 58/06, 150/10, 35/08): Член 10, 97 и 99
- Совет на Европа, Европска конвенција за заштита на човековите права права, согласно Протоколите број 11 и 14, со протоколите број 1, 4, 6, 7,12 и 13, усвоена на 4 ноември 1950, ратификуван од страна на Република Македонија на 10 април 1997 година ([http:// www.echr.coe.int/Documents/Convention_MKD.pdf](http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_MKD.pdf))

СУДСКА ПРАКСА НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

- » *Abdoella v. the Netherlands*, 25 November 1992, Series A no. 248-A
- » *Adži-Spirkoska and Others v the former Yugoslav Republic of Macedonia*, nos. 38914/05 and 17879/05 [2011] ECHR 1970 (3 November 2011)
- » *Assanidze v. Georgia* [GC], no. 71503/01, ECHR 2004-II
- » *Axen v. Germany*, 8 December 1983, Series A no. 72
- » *Baggetta v. Italy*, 25 June 1987, Series A no. 119
- » *Bocellari and Rizza v. Italy*, no. 399/02, 13 November 2007
- » *Bock v. Germany*, 29 March 1989, Series A no. 150
- » *Boddaert v. Belgium*, 12 October 1992, Series A no. 235-D
- » *Boškovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 71034/13, 4 June 2020
- » *Bottazzi v. Italy* [GC], no. 34884/97, ECHR 1999-V
- » *Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 28 June 1984, Series A no. 80
- » *Comingersoll S.A. v. Portugal* [GC], no. 35382/97, ECHR 2000-IV
- » *Delcourt v. Belgium*, 17 January 1970, Series A no. 11
- » *Diennet v. France*, 26 September 1995, Series A no. 325-A
- » *Dobbertin v. France*, 25 February 1993, Series A no. 256-D
- » *Fazliyski v. Bulgaria*, no. 40908/05, 16 April 2013
- » *Frydlender v. France* [GC], no. 30979/96, ECHR 2000-VII
- » *Guincho v. Portugal*, 10 July 1984, Series A no. 81
- » *H. v. France*, 24 October 1989, Series A no. 162-A
- » *Hummatov v. Azerbaijan*, nos. 9852/03 and 13413/04, 29 November 2007
- » *Kalēja v. Latvia*, no. 22059/08, 5 October 2017
- » *Katte Klitsche de la Grange v. Italy*, 27 October 1994, Series A no. 293-B
- » *König v. Germany*, 28 June 1978, Series A no. 27
- » *Kress v. France* [GC], no. 39594/98, ECHR 2001-VI
- » *Krestovskiy v. Russia*, no. 14040/03, 28 October 2010
- » *Kudła v. Poland* [GC], no. 30210/96, ECHR 2000-XI
- » *Lechner and Hess v. Austria*, 23 April 1987, Series A no. 118
- » *Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania* [GC], no. 76943/11, 29 November 2016
- » *Mamič v. Slovenia* (no. 2), no. 75778/01, ECHR 2006-X (extracts)
- » *Martins Moreira v. Portugal*, 26 October 1988, Series A no. 143
- » *Milasi v. Italy*, 25 June 1987, Series A no. 119
- » *Neumeister v. Austria*, 27 June 1968, Series A no. 8
- » *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], no. 41720/13, 25 June 2019
- » *Nikolova and Vandova v. Bulgaria*, no. 20688/04, 17 December 2013
- » *Poiss v. Austria*, 23 April 1987, Series A no. 117
- » *Pretto and Others v. Italy*, 8 December 1983, Series A no. 71
- » *Raza v. Bulgaria*, no. 31465/08, 11 February 2010
- » *Riepan v. Austria*, no. 35115/97, ECHR 2000-XII
- » *Ringeisen v. Austria*, 16 July 1971, Series A no. 13
- » *Scordino v. Italy* (no. 1) [GC], no. 36813/97, ECHR 2006-V
- » *Silva Pontes v. Portugal*, 23 March 1994, Series A no. 286-A
- » *Šubinski v. Slovenia*, no. 19611/04, 18 January 2007
- » *Sürmeli v. Germany* [GC], no. 75529/01, ECHR 2006-VII
- » *Unión Alimentaria Sanders S.A. v. Spain*, 7 July 1989, Series A no. 157
- » *V. v. the United Kingdom* [GC], no. 24888/94, ECHR 1999-IX
- » *Welke and Białek v. Poland*, no. 15924/05, 1 March 2011
- » *Wemhoff v. Germany*, 27 June 1968, Series A no. 7
- » *X v. France*, 31 March 1992, § ..., Series A no. 234-C
- » *Zimmermann and Steiner v. Switzerland*, 13 July 1983, Series A no. 66

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS